

Den Gamle By

Bonnich
Petersen

KØBMAND

EN FRIE
ØBMAND

Max 4 gæster
i butikken
Max 4 guests
in the shop

Hold afstand!
Keep your distance

Den Gamle By

2020

Offentlige tilskudsgivere

Kulturministeriet
Aarhus Kommune

Donationer til store aktuelle projekter

A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal	Den Moderne By
A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal	Ny hovedindgang
Nordea-fonden	Nyt Besættelsesmuseum
Salling Fondene og Aarhus Kommune	Coronastøtte
Købmand Herman Sallings Fond	Hus fra Skanderborg
Aage og Johanne Louis-Hansens Fond	Godt håndværk
CAC Fonden	Støtte til drift af salgs- og arrangementsafdeling
Foreningen PlanDanmark	Efteruddannelse
Spar Nord Fonden	Farvebilleder på byen
Anonym fond	Indretning med Arne Jacobsen møblement
CAC Fonden	Udstilling og fortælling om kaffens historie i Danmark

Hovedsponsor
Jyllands-Posten

2020 Den Gamle By

Den Gamle By er under protektion af
Hendes Majestæt Dronning Margrethe II

Den Gamle By 2020

© 2020, forfatterne, Den Gamle By og Gads Forlag A/S

Redaktion: Kitt Boding-Jensen, Thomas Bloch Ravn og
Peter Bejder

Omslag og design: Else Hvid, Le bureau

Grafisk tilrettelæggelse: Per Demuth, Demuth Grafisk

Forsidefoto: Frank Pedersen/Den Gamle By

Øvrige fotos: Hvor intet andet er angivet, er fotografierne taget af
Den Gamle By

Oversættelse: James Manley

Repro: Narayana

Tryk: PNB Print, Letland

Årbogen er udgivet med særlig støtte fra Per og Lise Aarsleffs
Fond og en fond, der ønsker at være anonym

ISBN: 978-87-12-06376-6

ISSN: 0909-945x

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har
indgået aftale med COPY-Dan, og kun inden for de i aftalen nævnte
rammer. Det er tilladt at citere med kildeangivelse.

Indhold

Der er også brug for Den Gamle By i fremtiden 5

Thomas Bloch Ravn

Årets gang og planer for fremtiden 11

Thomas Bloch Ravn

Besættelsesmuseet 35

Søren Tange Rasmussen

Ny viden om besættelsen 47

Simon Ryvang True

Unge kan lære af besættelsen 61

Maria Juul Svalling

Farver på byen 71

Erik Nellemann Nielsen

Årsberetning for Dansk Center for Byhistorie 78

Mikkel Thelle

Tal og fakta 85

Thomas Bloch Ravn

Sponsorer 99

Der er også brug for Den Gamle By i fremtiden

Thomas Bloch Ravn

Spørgsmålet om museernes fremtid blev uhyggeligt aktuelt, da statsminister Mette Frederiksen onsdag aften 11. marts 2020 lukkede hele Danmark ned på grund af den voldsomt ekspanderende coronaepidemi. Nedlukningen var et chok af dimensioner, også for Den Gamle By, der dagen efter meddelte, at "museet lukker udstillinger, butikker og spisesteder – samt aflyser alle arrangementer." Krisen førte til mange overvejelser om kulturens og museernes rolle og fremtid.

Tiderne blev med et usikre, orienteringspunkterne uklare, og fremtiden uvis. Hvor mange millioner ville museet tabe? Ville der komme offentlige hjælpepakker, og ville de også omfatte museer? Ville vi få hjælp fra privat side. Ville der i det hele taget være hjælp at hente? Kunne Den Gamle By komme tilbage som det levende museum, det er kendt som? Ville museet overleve?

Vi anede det ikke!

Museer for mennesker

Selv om vi på museerne siger, at vi bevarer for evigheden, er det på ingen måde sikkert, at der i fremtiden overhovedet vil være museer. Set i et langt perspektiv er museerne et ret nyt fænomen. For 300 år siden havde vi ingen museer, og hvem kan garantere, at der vil være museer om 10, 20, 50 eller 100 år?

Naturligvis har vi i Den Gamle By en idé om, hvorfor museet er så

vigtigt, at det også bør være her i fremtiden. Den korte udgave er, at Den Gamle By er relevant for mange mennesker. Vi ved, at Den Gamle By betyder noget for folk – også mennesker, der i øvrigt synes, at museer er kedelige. Et museum skal betyde noget for nogen – for hvad skal vi ellers med det?

Vi laver ikke museum for tingenes skyld og heller ikke for fortidens. For tingene er døde, og fortiden er forbi. Vi laver museum for menneskene – i nutiden og også med tanke på de mennesker, der vil være her i fremtiden. De historiske huse, tingene, det konkrete og det taktile er et middel hertil, og det er forskningsbaseret viden også.

Vindue til dansk identitet

Et historiefortællende museum som Den Gamle By er med til at forbinde samfundet med de rødder, der giver næring og forankring. Og akkurat som et gammelt egetræ har brug for rødder, har et samfund det også. Stærke rødder, dybe rødder – og ordentlige vækstbetingelser.

Ser man sig om i det danske museumslandskab, er det i høj grad de store historiefortællende museer, der har succes. Det er museer, der sætter mennesket i centrum, og det gælder både det historiske menneske og den nutidige besøgende, som – og det er også en pointe – gerne skal have en både hyggelig og indholdsrig oplevelse sammen med familie og venner.

Historiefortællende museer som Den Gamle By hører til de absolut vigtigste vinduer til dansk identitet og historie. Ikke mindst i tider som disse føler mange et behov for at stoppe op et øjeblik. Besinde sig. Hvem er vi, hvor kommer vi fra, og hvor vil vi gerne hen? For nu er som bekendt et uendeligt kort øjeblik, et midlertidigt stoppested, på vejen mellem fortid og fremtid. Det er historien, der binder mennesker sammen, og her spiller museernes enorme troværdighed og stærke folkelige forankring en nøglerolle.

Krisen

At Den Gamle By betyder noget for mange, fik vi et fornemt vidnesbyrd om, da en ung mor fra Silkeborg den sidste dag i marts oprettede en side på Facebook under navnet "For alle os som vil redde Den Gamle By". På to dage rundede siden 6.000 medlemmer. Og antallet steg til næsten 15.000. Mange valgte at støtte Den Gamle

By økonomisk, og efter to måneder var der i alt indsamlet 1,6 mio kr til museet.

Efterhånden kom der også forskellige hjælpepakker. Vi hjemsendte personalet og fik lønkompensation. Og med statens hjælp kunne museet tilbyde halv entré i skolesommerferien. Vi fik substansielt støtte fra den pulje, som Salling Fondene og Aarhus Kommune havde oprettet. Også flere fonde og private ydede støtte – og så lettede presset efterhånden.

Selv om Den Gamle By havde en god sommer med rekordbesøg, måtte vi imidlertid sande, at tidligere års besøgstal på over en halv million gæster om året er fortid. I hvert fald for en periode, hvis længde vi ikke kender.

Det fik den triste konsekvens, at vi i august måtte opsiges 28 medarbejdere. Opsigelserne kom oven i besparelser på driften. Vi tror, at vi hermed har skåret ned til et fundament, der er så solidt, at vi kan bygge fremtidens Den Gamle By på det.

Da krisen var på sit højeste, kunne vi i vores mest pessimistiske øjeblikke frygte, at Den Gamle By ikke ville komme ud på den anden side. Nu er pessimismen afløst af forsigtig optimisme. For med mange hjertevarme tilkendegivelser og enorm folkelig støtte fornemmer vi, at Den Gamle By betyder ganske meget for mange. Så nu tror vi på en fremtid for museet, selv om vi har fået – og formentlig vil få – nogle ordentlige hak i tuden.

Fremtidens museer

Ikke mindst i krisetider presser tanker om mulige fremtider sig på. Museer er forskellige, og formentlig vil de i fremtiden blive endnu mere forskellige, så museumsverdenen bliver mere mangfoldig. Og godt for det! Hvert museum må derfor finde sin egen platform.

Netop derfor er det interessant at høre, hvad en række markante museumsfolk har sagt om museernes rolle nu og i fremtiden.

”Det er attraktionerne, der spiller den melodi, vi alle er nødt til at danse efter,” sagde den canadiske museumsmand George F. MacDonald i 1987. MacDonald var 1983-98 direktør for Canadian Museum of Civilization, i dag Canadian Museum of History. Han har beskrevet den voksende konkurrence fra science centre, temaparker og mere kommercielt baserede oplevelsescentre. Forfriskende og offensivt mener han, at museerne skal se det som en udfordring. De skal holde fast i deres seriøsitet og troværdighed, men det er vigtigt, at de også gør op med deres elitære og kedelige image. Og

så understreger han, at museerne skal bruge de samme "våben" som "modstanderne". Her tænker han på en mere forretningsmæssig drift, professionel markedsføring og – naturligvis – at sætte publikum i centrum, servicere dem og give dem mere showbetonede oplevelser.

Det vigtigste er at være sammen om museumsoplevelsen, konkluderede den amerikanske kulturanalytiker Colleen Dilenschneider i en undersøgelse fra 2015. Her analyserede hun, hvad amerikanerne oplevede som det bedste ved et museumsbesøg. Hele 40 pct svarede, at det bedste var at være sammen og opleve i fællesskab. Langt færre, nemlig 16 pct, nævnte indholdet og udstillingerne som det vigtigste. 15 pct nævnte mødet med personalet, mens kun 10 pct fremhævede ny viden som det vigtigste ved besøget. Mennesket er et socialt væsen – og et fysisk væsen. Det kommer ikke mindst til udtryk, når det drejer sig om at opleve kultur. For nok opleves en del kultur individuelt, men det foregår næsten altid i et fællesskab. Man planlægger kulturoplevelsen sammen med nogen, man følges ad, man diskuterer, og som oftest ledsages oplevelsen af en kop kaffe eller lidt at spise sammen med dem, man følges med.

"Museerne skal – igen – være musernes hjem," sagde den britiske museumsmand Peter Lewis i 2004. Lewis var fra 1989 til 2001 direktør for Beamish, Den Gamle Bys kollegamuseum i det nordengelske. Han tog afsæt i ordet museum, der kommer af det oldgræske museion. Ifølge myterne var museion hjemmet for de ni muser, der alle var døtre af erindringens gudinde Mnemosyne. Lewis var offensiv og gjorde oprør mod det, han kaldte "the-museums-should-be-dull-brigade". Altså dem, der vil, at museerne skal handle om ting frem for om mennesker. Lewis argumenterede for, at museerne skal være musernes hjem. De skal invitere alle muserne til at være en del af museumsbegrebet, så museerne igen vil komme til at rumme elementer af også det poetiske, det musiske og det dramatiske.

Museer for dig

"Museerne skal flytte deres fokus fra at være om noget til at være for nogen," fremhævede den amerikanske museolog Stephen E. Weil i 1999. Han bakkes op af David Fleming, der i årene 2001-18 var direktør for National Museums of Liverpool. På en konference gav han sit bud på museernes rolle: "Museerne skal tjene samfundet og ikke bare passe på samlinger af genstande. Museerne skal være socialt ansvarlige og tage fat på tidens store spørgsmål. De skal identificere

re de historier, der engagerer, bevæger og involverer den almindelige besøgende.”

I samklang med disse programmerklæringer har Olav Aaraas, Norsk Folkemuseums direktør 2001-20, udtalt: ”Museerne skal handle om mig.” Og han uddybede: ”Vi ønsker alle at blive forenet med vores egne liv, vores egen historie [...]. Historien sluttede ikke for 50 eller 100 år siden, den fortsætter, og vi er selv en del af den.”

Aaraas er her på linje med svenskeren Artur Hazelius, der i 1873 grundlagde verdens første folkemuseum, Nordiska Museet, og nogle år senere verdens første frilandsmuseum, Skansen – to af de vigtigste inspirationskilder for Den Gamle By. Som motto for sin museumsvirksomhed valgte Hazelius aforismen ”Kend dig selv”, som er en antik indskrift på væggen i Apollontemplet i Delfi.

Pointen er klar. Det er hverken fortiden eller tingene i sig selv, der er målet for museernes virksomhed, men derimod de mennesker, som oplever museerne.

Disse mange kloge ord er pejlemærker for Den Gamle By.

Vi drømmer om, at Den Gamle By i fremtiden skal betyde noget for stadig flere. Være et sted, hvor man som besøgende oplever noget, man finder vigtigt, og som både giver glæde og en følelse af at være en del af noget større. Et sted, der er skønt, morsomt og inspirerende, og hvor man kan blive klogere på fortiden og sig selv og samtidig kan hygge sig og være sammen.

Corona and the future of the museums

The Corona crisis hit Danish cultural institutions hard in 2020. Museums such as Den Gamle By had to close temporarily and suffered major economic losses. This came as a shock, but the crisis also led to discussions about the role and future of the museums. For although the museums preserve the past, museums of cultural history are first and foremost for people in the present and the future. Museums should not only be *about* something, but be *for* somebody. That is, the visitors, who on the one hand experience something recognizable, important and inspiring, on the other hand feel they are part of something bigger.

Årets gang og planer for fremtiden

Thomas Bloch Ravn

2020 har indtil skrivende stund i begyndelsen af oktober været et umanerligt hårdt år for Den Gamle By, og fremtiden synes stadig usikker. Men der er også lyspunkter. Først gav regnskabet for 2019 et underskud, der gjorde ondt. Dernæst lagde coronakrisen Den Gamle By øde og fjernede en stor del af den publikumsindtægt, som museet er så afhængig af. Så kom der hjælpepakker og opbakning fra mange sider, men på trods heraf bliver der utvivlsomt tale om en alvorlig økonomisk bet, hvis omfang vi endnu ikke helt kender. Ikke mindst fordi en anden bølge af epidemien truer med et nyt tilbageslag. Under krisen har Den Gamle By imidlertid også oplevet enestående støtte fra mange sider, og det er lykkedes at komme videre med vigtige udviklingsprojekter. Det giver os håb om, at Den Gamle By trods alt nok skal komme igennem krisen – på en eller anden måde.

2019 gav første underskud i mange år

Året begyndte med et underskud. I mange år har Den Gamle Bys regnskab balanceret omkring nul, endda oftere med overskud end underskud. Men det skulle ændre sig med 2019-regnskabet, som gav et minus på godt 3 mio. kr. Se nærmere herom i afsnittet Tal og fakta side 85.

Forklaringen er, at sommerens besøgstal i 2019 var markant under budget. Dertil kommer, at andelen af børn og unge var væsent-

De gamle stuer
i Den Gamle
Bys nye restau-
rant Gæstgiver-
gården er i
skønvirkestil fra
omkring 1900.

ligt højere end tidligere. Fra et politisk og samfundsmæssigt synspunkt er det naturligvis glædeligt, men da børn og unge under 18 år ikke betaler entré, har det en negativ effekt på Den Gamle Bys økonomi.

Besøgstallet for 2019 udgjorde 523.173 gæster, hvilket er 23.312 færre end året før. Alligevel var årets besøgstal højt nok til, at Den Gamle By for fjerde år i træk var Danmarks bedst besøgte kulturhistoriske museum, ligesom det er fjerde år i træk, at museets besøgstal lå over den halve million.

Mandage i Møllesalen

Årets første tre måneder har altid været den tid, hvor færrest besøgte museet. Mange forbinder især Den Gamle By med noget udenørs, så hvad var mere oplagt end at lave særlige indendørs tilbud i den stille periode?

Gæster blev inviteret bag facaden, og museets eksperter fik mulighed for at fremvise genstande og fortælle om lige netop det emne, de brænder mest for.

Der var plads til 34 deltagere per gang, men allerede inden første indlæg 6. januar med titlen "Julen varer lige til påske" var mange af mandagene fuldt booket. Indlæggene blev derfor dubleret og gentaget senere samme dag, så flere fik muligheden.

Det var populært at komme bag facaden og høre om alt fra brugen af kvinder i reklamer over spejderbevægelsen til Genforeningen. Over 50 stod på ventelisten til indlægget om Genforeningen til trods for en dublering af arrangementet. På grund af corona blev de tre sidste oplæg aflyst, men knap 700 gæster fik lov til i et lidt eksklusivt forum at høre museets eksperter folde sig ud. Det foregik i Møllesalen i komplekset Aarhus Mølle, som frem til midten af 1920'erne lå, hvor Mølleparken i Aarhus ligger i dag.

Sønderjysk i Den Gamle By

Næste initiativ i det nye år var åbningen af den store udstilling om genforeningen på Dansk Plakatumuseum, der som bekendt er en del af Den Gamle By. Plakatumuseet er ofte afsat for markering af markante jubilæer. Sidste år var det 800-året for Dannebrog og 30-året for Murens fald, og i 2020 var det naturligvis 100-året for Genforeningen, der var i fokus.

Den 10. februar 2020 åbnede udstillingen "Grænsen er nået. Af-

Juleinspektør Anna Wowk Vestergaard fortæller her om dørpynten hos Per og hans mor i Huset i Havnegade. Dørpynten falder gerne ned fra sit søm, hvis døren smækker, ganske som Per husker det fra 1974. Annas fortælling om jul var den første i rækken af Mandage i Møllesalen.

stemningsplakater fra grænselandet 1920" med fokus på de plakater, som blev udført i forbindelse med grænsedragningen i Slesvig. Plakatumseet forsøgte at opdrive så mange plakater som muligt på området, og resultatet blev 33 dansksindede plakater og 16 tysksindede.

Åbningen blev forestået af kulturminister Joy Mogensen og redaktør Siegfried Matlok i fællesskab.

For at sætte materialet i perspektiv blev der også medtaget 27 plakater fra andre grænsedragninger i Europa efter Første Verdenskrig. Plakaterne stammede fra Tyskland, Østrig, Polen, Ungarn og Jugoslavien. Disse plakater er markant mere blodige og voldsomme i deres virkemidler.

For alle plakaterne gjaldt det, at de var voldsomt ekspressive og i høj grad spillede på følelserne for at påvirke den befolkning, som skulle stemme, og det er tydeligt, at der stod meget på spil.

I tilknytning til plakatudstillingen er der udgivet en bog med talrige illustrationer og en grundig analyse af de enkelte plakater. Bogen blev udgivet i et samarbejde mellem Gads Forlag og Dansk Plakatumuseum i Den Gamle By.

Med afsæt i Plakatumseets udstilling blev der sendt vandreud-

stillinger med afstemningsplakaterne ud i hele landet, fortrinsvis til biblioteker. Genforeningen blev markeret over hele landet. Også i Den Gamle By, der modtog et tilskud på 400.000 kr til formålet fra Slots- og Kulturstyrelsen under Kulturministeriet.

Midt i Den Gamle Bys lille lystanlæg, der ligger lige over for det sønderjyske konditori Café Bonnich, blev der i juni rejst en genforeningssten, som museets håndværkere har fremstillet som en kopi af en sten, der fortsat står i Faaborg. Stenen blev afsløret dagen før 15. juni, som er den dag, hvor Sønderjylland kom under dansk suverænitæt.

På konditoriet Café Bonnich kunne man i årets begyndelse smage den sønderjyske fastelavnsbolle Hedewiche, som også har været forhandlet på Bonnichs konditori, da det lå i Aabenraa.

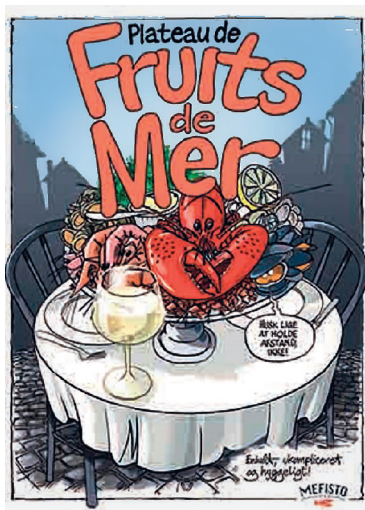
Resten af året var der planlagt en hel række arrangementer med Genforeningen som tema. En del måtte aflyses, fordi Den Gamle By var lukket, andre blev nedskaleret på grund af coronakrisen. Det sidste gjaldt arrangementet "Sigurd fortæller om genforeningen" med entertaineren Sigurd Barrett 26. september, og det gjaldt den sønderjyske weekend 3.-4. oktober.

Når museet er lukket, er der fri adgang

Torsdag 12. marts lukkede Den Gamle By som følge af de påbud, statsministeren havde givet dagen inden for at begrænse smitten fra den graserende coronaepidemi.

Nå ja, lukkede og lukkede! Det er nemlig sådan, at når Den Gamle By er lukket som museum, slår vi normalt dørene op, så alle interesserede kan gå en tur i det enestående bymiljø. Det gjorde vi også fra torsdag 12. marts, og det benyttede mange sig af. Men naturligvis uden billetsalg, butikker, udstillinger, restaurant og de aktører, som Den Gamle By er så kendt for.

En medarbejder fik den idé at sætte et skilt op med velkomst til de mange, der gik en gratis tur, med en opfordring til at give en

Dansk Plakatmuseum indsamler corona-plakater. Blandt de mange plakater er denne fra Restaurant Mefisto i Aarhus, der på en sjov og anderledes måde minder os om at holde afstand. Plakaten er lavet af Hans Henrik Ruus.

skærv via MobilePay. Mange bakkede op. Det er vi taknemmelige for.

Den Gamle By var lukket som museum i to en halv måned. Det eneste, der skete, var, at vi markerede to vigtige begivenheder. Nemlig Hendes Majestæt Dronningens 80-års fødselsdag 16. april og 75-året for Danmarks befrielse 5. maj, hvor vi flagede ved Hovedindgangen, på Toldboden, hos Frøken Wahlstrøm, ved Huset i Havnegade og i Anlægget. Da Den Gamle By atter åbnede som museum mandag 25. maj, besluttede vi, at der herefter skulle flages hver dag.

Den Gamle By som den røde tråd i ny bog

På selve samfundets store lukkedag 12. marts udkom bogen "Museer for folk" som et bind i Aarhus Universitetsforlags serie "100 Danmarkshistorier". "Museer for folk" er skrevet af museumsdirektør Thomas Bloch Ravn, som fletter Den Gamle Bys historie sammen med udviklingen af de danske museer. Fra dengang omkring år 1900, da museerne alene handlede om ting, til nu, hvor stadig flere museer nok så meget fortæller om mennesker og deres vilkår til forskellige tider.

Bogen tager læseren med på en guidet tur gennem de danske kunstmuseers historie – fra kongens kunstkammer i 1600-tallet til nutidens mangfoldige museumslandskab.

Som den første bog i serien "100 Danmarkshistorier" er "Museer for folk" blevet oversat til engelsk under titlen "The Story of Danish Museums".

Bogen er på 100 sider og koster 100 kr. Og den kan, naturligvis, købes i Den Gamle By.

Hvad er Den Gamle Bys DNA?

Ingen vidste, hvor længe Den Gamle Bys skulle være lukket. Alt var lige med ét blevet usikkert, og ingen anede, hvad fremtiden ville bringe.

Det var baggrunden for, at vi 25. marts på Facebook spurgte: Hvad er det vigtigste ved Den Gamle By? Og vi bad alle, der havde en holdning hertil, give deres besyv med. "Hvad er Den Gamle Bys DNA – det, der gør Den Gamle By til noget helt særligt, og det, der vil mangle, hvis Den Gamle By ikke længere er her."

I alt 251 svarede, og det viste sig, at der er mange favoritter. Men kernen i de mange svar var, at man som gæst i Den Gamle By næ-

sten føler sig som en del af historien. At man bevæger sig gennem flere tidsaldrer. At man møder Den Gamle Bys aktører på gaden i boliger og i butikker. Og at alt er lavet med stor omhu.

”Det som imponerer mig allermest, er den omhyggelighed og akkuratess, som udvises ned i allermindste detalje. Alt er så gennemført – kærligheden lyser ud af hver en indretning og opstilling,” skrev Margrethe B.

En kommentar fra Karen E. Lød: ”Det er noget helt unikt, at man ikke føler, at man er på et museum. Det føles mere som en tidsrejse på grund af jeres folk i tidens dragter og de forskellige boliger, forretninger og hverv, man kan bevæge sig rundt og se i gaderne. Især de gamle håndværk synes jeg er vigtige [...] En anden ting er duftene [...] Det føles virkelig som om man træder ind i rigtige hjem [...] Det giver en helt speciel oplevelse, at der ikke dufter af støvet museum.”

Erich P. skrev: ”Ingen historiebøger kan fortælle om fortiden som Den Gamle By.” Og Birgitte H.N. fremhævede ”det levende, befolkede museum, der aldrig er bange for at søge nye veje [...] Kombinationen af det gamle museum og nutiden er et stærkt formidlingsgreb.”

”Den Gamle By har stemning, den er unik. Det er som at træde ind i en film, en anden tidsalder. Den Gamle By er levende og består af så mange lag af oplevelser [...] Den Gamle By er en måde at lære levende historie,” skrev Maja M.M.

Flere end 20 nyrenoverede østjyske bygninger – lige fra slotte over betonblokke til familieboliger – er indstillet til stor renoveringspris
side 11-12

Århus
TORSDAG
02.04.2020

DBU efterlyser bedre faciliteter og gerne flere kunstgræsbaner til fodbold ude i kommunerne, hvor anlægsloftet nu er væk
side 23

Stiftstidende
STIFTEN 04 210. årgang nr. 00010 UGE 14 nr. 22-00

Privat indsamling vil redde Den Gamle By fra konkurs
En kvinde fra Silkeborg har startet en indsamling på Facebook til fordel for Den Gamle By – og pengene strømmer ind. side 2

Madspiltsbutikker er fyldt med lækre varer under coronakrisen

Aarhus Kommune udvider nødpassningen den kommende uge
side 2

Hvorfor leger så mange børn på legepladserne? Bør den ikke lukkes? Nabo undrer sig
side 4

Venstre vil fremrykke udvidelse to steder af E45
side 8

Droner skal bruge nætterne til at finde huller på fjernvarmerør i Aarhus
side 10

Den folkelige opbakning ramte forsiden af Aarhus Stiftstidende og ikke mindst museets hjerte. I alt 1,6 mio kr blev der indsamlet via støttegruppen på Facebook.

”For alle os som vil redde Den Gamle By”

Ønsket om at støtte Den Gamle By greb hurtigt om sig, og 31. marts oprettede silkeborgenserens Winnie Dürr Bang en særlig støtteside på Facebook under overskriften ”For alle os som vil redde Den Gamle By”. På to dage rundede støttesiden 6.000 medlemmer, og over 800 mennesker bidrog på bare to dage med 140.000 kr, som blev indbetalt via banken, via MobilePay eller som ekstra betaling i forbindelse med tegning af årskort.

Der var store beløb og små beløb mellem hinanden. Mange af indbetalingerne blev ledsaget af små rørende hilsner. Her et lille udpluk: ”Jeg elsker Den Gamle By – Fra en trofast bruger – Længe leve Den Gamle By – Til et fantastisk museum – Håber ikke I lukker – En håndsrekning – Lidt fra Høng, Vestsjælland – En fynbo, der er meget glad for Den Gamle By – Fortsæt det gode arbejde – Vi ses på den anden side – Tak fordi I kæmper – Fra en fan i Nuuk – Red Den Gamle By – I skal bevares – Vi elsker jer – Hold ud – Danmarks bedste museum SKAL overleve – Fordi vi elsker Den Gamle By – Fra Sydfyn – Kærlighed fra København – Med hilsen fra en københavnersnude – Frida på 11 og Karla på 7 donerer deres tjente æggepenge – En ti’er fra hvert barn – Jeg har ikke mange penge, men de går til et godt formål – Intet Aarhus uden Den Gamle By – Tak for gode oplevelser – Donation til vores by”.

Ønsket om at støtte voksede. Der blev oprettet auktioner, og børn på villavejene holdt basar med gammelt legetøj for at støtte museet. På en måned nåede antallet af medlemmer af støttegruppen op på næsten 15.000 medlemmer. Og efter to måneder var der i alt indsamlet 1,6 mio kr til Den Gamle By. Heraf tre større, anonyme donationer, to på hver 250.000 kr og en på 100.000 kr.

Digitale gengivelser kan ikke erstatte fysiske besøg

Vi var mange, der blev rørt over den enestående opbakning, moralsk såvel som økonomisk, og også over de mange kloge kommentarer om, hvorfor Den Gamle By er så vigtigt et museum. Det var lærerigt, og vi bringer det med os i arbejdet med at finde frem til den Den Gamle By, der på en eller anden måde kommer ud på den anden side af den enorme samfundskrise.

Under nedlukningen kom der også flere forslag om, at Den Gamle By skulle satse på ren digital formidling ved for eksempel at lave små film og undervise skolebørn via internettet. Det var imidlertid

umuligt, idet vi havde sendt størstedelen af personalet hjem på løn-kompensation, hvilket var den første og vigtigste af de offentlige hjælpepakker, som museet fik glæde af.

Men der er også en anden grund til, at vi valgte ikke at bruge ressourcer på ren digital formidling. Og det er, at en kulturoplevelse som Den Gamle By er både konkret og sanselig og mest givende, når man er flere herom.

En digital Den Gamle By vil i bedste fald være et surrogat og en slags substitut for den ægte vare. Først og fremmest, fordi den digitale oplevelse er endimensional.

En skærm rummer jo kun en lille del af den mangfoldighed, som en kulturoplevelse er i virkeligheden. Nok kan man se, men størrelsesforhold og stoflighed mangler. Nok kan man høre, men i en reduceret og kunstig lyd gengivelse. Og lugten, smagen og ikke mindst dialogen og fællesskabet er totalt fraværende.

Dermed ikke være sagt, at digitale indslag er irrelevante. Som mange vil vide, bruger vi flere digitale greb i historiefortællingen. Men altid kun som støtte eller som en ekstra dimension til den konkrete, sanselige oplevelse.

Gør-det-selv-materiale til skolebesøg på egen hånd

Selv om Den Gamle Bys huse og museer er lukkede, udgør gader, stræder og haver fortsat ét stort udendørs museum. Vi blev opmærksomme på, at vi forholdsvis enkelt kunne hjælpe skolegrupper med at få glæde heraf, hvilket var vigtigt i en tid, hvor klasserne skulle være inddelt i mindre grupper.

Den Gamle By udarbejdede derfor et særligt gør-det-selv materiale om håndværk og skilte, som kan ses og opleves udendørs i museets bymiljø. Materialet blev gjort frit tilgængeligt på Den Gamle Bys hjemmeside, hvor mange klasser hentede det inden besøget. De fik frisk luft og historisk indsigt, samtidig med at de var sammen om oplevelsen.

Undersøgelser har vist, at Den Gamle By er børnenes og de unges favoritmuseum. I 2019 havde museet besøg af næsten 150.000 børn og unge under 18 år. Vi følte derfor en særlig forpligtelse til at stille museet til rådighed for læring i den vanskelige situation, og det var indtrykket, at mange børn og lærere fik glæde af gør-det-selv-materialet.

Tømrerformand
Ejvind Maltesen
kunne fejre
25-års jubilæum
i Den Gamle By
27. marts 2020.

Hjemsendelse og hjælpepakker

Det stod hurtigt klart, at epidemien ville få voldsomme økonomiske konsekvenser for samfundet – selvsagt også for museer som Den Gamle By.

Staten og arbejdsmarkedets organisationer forhandlede sig frem til forskellige ordninger. Først gav det mulighed for hjemsendelse af medarbejdere på delvis lønkompensation, og dernæst kom en ordning med kompensation for faste omkostninger. For Den Gamle By og andre museer, hvis indtægter i høj grad stammer fra det besøgende publikum, havde det på alle måder været mere enkelt med en eller anden grad af kompensation for tabte indtægter. Men det var ikke muligt.

I Den Gamle By prioriterede vi ordningen med lønkompensation som den mest relevante for os, mens det viste sig, at vi ikke kunne få glæde af ordningen med kompensation for faste omkostninger, fordi regnskabet for 2019 udviste et underskud.

Den 22. marts sendte Den Gamle By i alt 250 medarbejdere hjem. I tallet indgik både fastansatte og timelønnede. Desuden berørte lukningen og hjemsendelsen også museets godt 300 frivillige. Cir-

ka 50 medarbejdere kunne fortsat arbejde på projekter, som er finansieret af særlige midler, typisk fra fonde. Og endelig skulle cirka 30 sørge for den nødvendige basisdrift af funktioner, der ikke kunne lukkes ned. Den store hjemsendelse kom til at strække sig helt frem til udgangen af august, og Den Gamle By modtog i denne periode i alt 4,7 mio kr i lønkompensation.

Den 14. april kom Salling Fonden og Aarhus Kommune i fællesskab med en lokal hjælpepakke, som har støttet Den Gamle By med 8 mio kr.

Den 18. april blev der indgået aftale om en særlig hjælpepakke for kulturen, der ikke mindst skulle have til formål at "spænde et sikkerhedsnet ud under særligt nødlidende kulturinstitutioner", som der står i aftalen. Det er en model, som vil blive bragt i anvendelse for de kulturinstitutioner, der måtte være decideret konkurs- og lukningstruede. I Den Gamle By håber vi ikke, det kommer til at gå så galt, at det bliver aktuelt, men det er godt at vide, at sikkerhedsnettet er der.

Den 19. juni kom så den såkaldte sommerpakke, der betød, at museet kunne tilbyde halv pris i skolernes sommerferie, mens staten så ville kompensere museet den anden halvdel af entreen. Fra denne pakke har Den Gamle By modtaget 6 mio kr.

Den Gamle By er taknemmelig for opbakningen, som har været af afgørende betydning for museet.

Genåbning

Mandag 25. maj kunne Den Gamle By atter åbne for publikum. Og alt var klart, så museets gæster trygt kunne gå tur i Den Gamle Bys store danmarkshistoriske tidsrejse.

Der var ophængt afskærmning i plexiglas. Det er ikke pænt, men det er vigtigt. Der var hængt masser af spritdispensere op. Det klæder ikke Den Gamle By, men håndhygiejne er vigtig. Og der blev sat hundredvis af skilte op med instruktioner om maksimalt antal gæster i udstillinger og interiører, ligesom skiltene informerede om ensretning i udstillinger.

De to første gæster på genåbningsdagen var fra Aarhus, de to næste var fra Roskilde. De havde ikke været i Den Gamle By i 37 år, men købte et årskort, så de kan dukke op, når de lyster.

Vi spurgte gæsterne om, hvordan de oplevede trygheden under de nye vilkår. Undersøgelsen gennemføres løbende i samarbejde med Top Attraktioner og Epinion. Efter museets tre første åbnings-

Ved dronningens fødselsdag og Danmarks befrielse fejrede Den Gamle By flagene. Siden genåbningen 25. maj er de blevet hejst alle dage.

dage fik vi de foreløbige resultater, og Den Gamle By fik topkarakter for sin håndtering af åbningen, så risikoen for spredning af corona mindskes mest muligt.

Ydermere var der stor tilfredshed med muligheden for at holde afstand til andre gæster, for rengøringen, for personalets håndtering af de gældende retningslinjer og for muligheden for at besøge Den Gamle Bys spisesteder under trygge former. Cirka 10 pct af gæsterne deltog i undersøgelsen, som fortsatte sommeren igennem.

Mød Den Gamle Bys eksperter

Krisen betød, at Den Gamle By måtte aflyse og udsætte flere initiativer, der var planlagt for at øge publikumsinteressen. I vores søgen efter en fornuftig erstatning opstod tanken om, at Den Gamle By kunne "løfte sig selv op ved håret" ved at bringe nogle af museets allerstærkeste interne kompetencer i spil til glæde for publikum.

Alle hverdage hen over sommeren og efteråret har Den Gamle Bys håndværkere derfor holdt åbent hus, så museets gæster kunne se arbejdet blive udført og få en snak med en erfaren fagmand. Malerne viste for eksempel, hvordan fagfolk reparerer gamle vindu-

er. Murerne inviterede til at følge lægningen af gulvtegl. I smedjen blev der lavet håndmedet rækværk. Hjulmageren fremstillede hjul til trækvogne og kærre. Og bødkeren lavede kar, dritler og spande. Tilbuddet skiftede fra uge til uge, alt efter hvad håndværkerne arbejdede med.

I skolernes sommerferie fortalte andre af museets eksperter hver dag en særlig historie, hvor gæsterne også havde mulighed for at stille spørgsmål. Gæsterne kunne således møde museumsdirektøren, der fortalte om arbejdet med at genopføre Møntmestergården. Eller vicedirektøren, der fortalte om øllets kulturhistorie i Danmark og den næste uge om, hvordan Den Gamle By lavede 1927-kvarteret og 1974-kvarteret. Eller overinspektøren, der bød indenfor i Mølllesalen, hvor han berettede om salens særlige Aarushistorie og om grundlæggelsen af Den Gamle By. Eller, i den sidste uge, bygningschefen, der fortalte om pavillonen fra Landsudstillingen 1909 og om Den Gamle Bys kommende hovedindgang.

Rekordsommer

I de første uger efter genåbningen gik det trægt med besøgstallet,

Kø med afstand
og ventetid til
besøg i Tårnbor
i 1974-kvarteret.

som lå på mellem 30 og 40 pct af normalen. I slutningen af juni nærmede det sig 50 pct, og en uge inde i skolesommerferien steg det yderligere og nåede helt op på 150 pct over normalen i de uger midt i juli, hvor det gik allerbedst.

I juli måned besøgte i alt 112.000 gæster Den Gamle By, mens en normal juli typisk ligger omkring 80.000. Og hold op, hvor var det en rar oplevelse at kunne konstatere, at publikum gerne ville besøge Den Gamle By. Vi var også glade for, at Den Gamle By er så rummelig både indendørs og udendørs, så der var plads nok.

Vi har analyseret baggrunden for succesen, og der er flere årsager til den store fremgang. Den vigtigste faktor er utvivlsomt den såkaldte sommerpakke, som et flertal i Folketinget 19. juni blev enige om. For Den Gamle By betød sommerpakken, at vi kunne tilbyde publikum halv pris i de uger, hvor skolerne holdt sommerferie. Staten ville så kompensere den anden halvdel af entreen.

Når vi spurgte vores gæster, viste det sig, at næsten alle havde hørt om ordningen, men kun en mindre del tilkendegav, at det havde indflydelse på deres besøg. Vi er dog af den overbevisning, at ordningen var med til at kickstarte det, der skulle vise sig at blive en rekordsommer.

Af andre faktorer bør nævnes, at mange danskere ikke bare holdt deres ferie i Danmark, men også havde fået øget interesse for at udforske deres egen kultur. Og så var der vejret, som med temperaturer på under 20 grader og ”byger der går og kommer” var mere museumsvejr end sommervejr. Da hedebløgen kom i begyndelsen af august, faldt besøgstallet da også markant.

Lærerens lopper og Den Gamle Bys spritter

Vi måtte konstatere, at der, som tiden gik, blev flere, der glemte coronatidens gode normer, og på de dage, hvor besøgstallet toppede, fik vi også enkelte henvendelser fra gæster, som fandt tætheden for høj.

Vi slog derfor gækken løs og tog andre informationsmidler i brug end myndighedernes autoriserede blå skilte, som havde været tilstrækkelige i den første tid.

Således advarede overlærer Berg Den Gamle Bys gæster mod den loppeplage, som de hjemvendte soldater havde med fra krigen 1864. Lopperne kan springe op til en meter fra en person til den næste. ”Hold afstand,” formanede overlærer Berg derfor og viste med sin stok, hvor meget en meter er. Overlæreren havde iført sig

"Hold afstand,"
formaner over-
lærer Berg og
viser med sin
stok, at lopper
kan springe op
til en meter fra
person til per-
son.

sine fedtlæderstøvler, så "skidtet" ville have svært ved at kravle op ad benene. Han roste også besøgende herrer for at have undladt at tage "lange benklæder" på og damerne for at have smidt "skørterne" – selv om han naturligvis ikke mente, at det levede op til tidens moral. Men hvad gør man ikke for at komme af med skidtet, sagde overlæreren.

Den Gamle By lancerede også ansættelsen af en "spritte", nemlig en særlig dedikeret medarbejder i rengøringen, som dagen igennem tørrer kontaktflader af. Ikke mindst i juli måned var der gang i spritten. Museet har opsat cirka 110 spritdispensere, og i juli blev der brugt i alt 434 liter håndsprit, hvilket svarer til 14 liter om dagen. Derudover ansattes i de mest besøgte uger personale til mundtligt at bede gæsterne passe på sig selv og hinanden.

Økonomisk orden i eget hus

Trods den gode sommer har coronakrisen givet Den Gamle Bys økonomi et enormt skud for boven. Det forstærkes af epidemiens genopblussen, som i eftersommeren har reduceret både besøgstal og indtjening til omkring 60 pct af normalen. Det er ikke nogen hemmelighed, at vi frygter, hvordan det vil gå i de seks uger omkring jul, der er Den Gamle Bys absolutte højsæson.

Umiddelbart efter at krisen satte ind i marts, gennemførte vi en række besparelser. Al ikke presserende bygningsvedligeholdelse blev stillet i bero. Stort set al hjemtagelse af museumsgenstande blev stoppet. Projekter og samarbejder blev droppet kraftigt ned, mange endda aflyst. Og museets ledelse gik ned i løn i en periode.

Men ét er 2020, noget andet er årene, der kommer. Som et museum, hvis økonomi kun i begrænset omfang hviler på offentlige midler, er Den Gamle By nødt til at skabe økonomisk orden i eget hus. Museet må agere langsigtet. For nok er der hjælpepakker i 2020, men det er der næppe næste år – eller derefter. Derfor var det nødvendigt at skære ned i håb om, at Den Gamle By kan blive økonomisk bæredygtig i årene fremover.

Køkkenpigen i gang med at plukke en gås en weekend i november, hvor forberedelserne til jul gik i gang med slagtning, bagning og ølbrygning.

Afskedigelser

Der blev udarbejdet en prognose, der sagde, at Den Gamle By i 2021 ville opleve en tilbagegang på cirka 35 pct i besøgstal og -indtægter. Altså fra 525.000 til 340.000 gæster. Trods de gennemførte besparelser var der derfor ingen vej uden om afskedigelser. For i en virksomhed, der er så løntung som Den Gamle By, er afskedigelser det eneste, der virkelig batter noget for økonomien.

Derfor varslede Den Gamle By 17. august en reduktion, som ville berøre op til 40 ud af museets i alt 187 fastansatte medarbejdere. Efter en konstruktiv forhandling og stor fleksibilitet fra mange medarbejders side endte det med, at antallet af afskedigede i stedet blev 28, hvilket blev meddelt 25. august.

Besættelsesmuseet

Det var en slags lys i mørket, at en totalrenoveret udgave af Besættelsesmuseet 27. august kunne slå dørene op for publikum. Besættelsesmuseet har til huse i Aarhus' tidligere rådhus og politistation, som under krigen fungerede som hovedkvarter for det tyske sikker-

Øl med historie er en ny serie af øl. Opskrifterne er udviklet af Den Gamle Bys bryggerlaug og omsat til industrielt bryg af Thisted Bryghus. I år lanceredes samarbejdet med en mørk øl, en bock og en julebryg.

hedspoliti Gestapo. Besættelsesmuseet er i dag en afdeling under Den Gamle By.

Skønt det nu er 80 år siden, at det nazistiske Tyskland besatte Danmark, og kun ganske få mennesker har personlige erindringer fra dengang, er besættelsestiden fortsat en epoke, der påkalder sig stor interesse. Ikke mindst fordi perioden rummer svære etiske dilemmaer, som stadig er relevante.

Det nye museum baserer sig på ny forskningsbaseret viden, som gør museet i stand til at fortælle stærke og hidtil ukendte historier og samtidig tegne et langt mere nuanceret billede af tiden, end man tidligere har gjort.

Udstillingens hovedgreb er indlevelse og identifikation i form af det legitimationskort, som alle gæster får udleveret efter køb af billet. Med det i hånden kan gæsten følge en af i alt 20 personers historie. Alle fiktive, men konstrueret på grundlag af righoldigt kildemateriale.

Udstillingen begynder lige på og hårdt i to af de originale celler fra dengang. I den første bliver gæsten stillet over for en af Gestapos forhørsledere, og i den næste celle ser man en mand, der ligger radbrækket efter en tur hos bødlerne. Det er i størrelsesforholdet 1:1 og med lydscenarier, så det opleves som både realistisk og tæt på.

Derpå besøger man familien Hansens lejlighed, hvor radioen spiller tidens toner. Der er vareknaphed, rationering og mørklægning. Lejligheden er indrettet med køkken og dagligstue, og gæsterne er velkomne til at åbne skuffer og skabe og se, hvad de her finder.

Et særligt afsnit er helliget tyskerne i Aarhus. Afsnittet fortæller om de 600.000 soldater, der rejste gennem byen under krigen. På fem skærme fortæller tyske soldater og en tysk flygtning om krigen og livet i Aarhus set fra besættelsesmagts synsvinkel.

Det sidste større afsnit bærer titlen "Helte og skurke?", hvor den besøgendes forestillinger om godt og ondt bliver udfordret. Gennem en række portrætter fortælles om aarhusianere, der valgte side og enten blev frihedskæmpere eller gik i tysk tjeneste.

Den særligt interesserede kan fordybe sig i det store overblik over krigen 1939-1945, som den forløb i Aarhus, Danmark og på verdensplan, ligesom man kan se nærmere på våben, rationeringsmærker, uniformer, naziregalier og en original dragt fra koncentrationslejren Neuengamme.

Den samlede pris for projektet er henved 12 mio kr, hvoraf Nordea-fonden har ydet 8,4 mio kr i støtte. Aarhus Kommune har støttet projektet med 1,6 mio kr til renoveringen af bygningen, som tilhører kommunen.

Museet blev åbnet af direktør for Nordea-fonden Henrik Lehmann-Andersen, der sekunderet af tidligere Aarhusborgmester Thorkild Simonsen klippede snoren ved et særligt arrangement.

Gæstgivergården

At Den Gamle By i august kunne åbne et splinternyt centralkøkken og en række nye restaurantfaciliteter, var også med til at give os tro på fremtiden.

Museets køkkenkapacitet har i mange år været helt utilstrækkelig. Det samme gælder antallet af indendørs siddepladser. Og i Den Gamle Bys højsæsoner har vi simpelthen ikke kunnet servicere vores gæster på det niveau, vi ønskede.

Det var derfor et løft af dimensioner, da det nye spisested, Gæstgivergården, åbnede efter sommerferien med 280 indendørs siddepladser. Antallet af udendørs pladser er nu 140, og når de sidste gårdrum bliver helt færdige til næste år, vil der i alt være omkring 350 udendørs siddepladser. Det er godt og vel en fordobling af de indendørs siddepladser og en tredobling af den udendørs kapacitet. Udvidelsen kommer oven i de senere års tilføjelser af Winekes Kælder, konditoriet Café Bonnicks og Laugssalen – og indretning af anretterkøkken i både Bendtsens Pakhus og Hobrohuset.

Det er imidlertid den nye køkkenbygning, som gør den helt store forskel. Bygningen er tegnet af Den Gamle Bys bygningschef Niels Meyer, og udefra fremtræder den som et pakhus fra 1800-årene. Indenfor er man imidlertid ikke i tvivl om, at man befinder sig i nutiden. Hvide fliser, rustfrit stål og alt i moderne køkkenmaskiner vidner om, at der her laves mad i effektive og hygiejniske rammer. Gæsterne kan kigge ind og se kokkene fremstille maden – naturligvis helt fra bunden. Fra centralkøkkenet forsynes også alle Den Gamle Bys decentrale køkkener.

Gæstgivergården består af i alt syv forskellige publikumsområder, der hver har deres særlige identitet. Først for ligger den afdeling, vi nu kalder De gamle stuer. Det er de lokaler, der udgjorde serveringsrummene i det tidligere Simonsens Have. Indretningen signalerer tiden omkring 1900 og er i skønvirkestil med paneler, tapeter, ferniserede gulve og borde og stole i mørkt egetræ. På væggene kan gæsterne studere ældre stik med motiver fra købstæder over hele Danmark. Dernæst kommer Pejsestuen, som er et lyst, højloftet lokale med synlige bjælker. Stilen er klassisk moderne a la 1950'erne med hvide vægge og gulv i gule teglsten. Stolene er Weg-

Gæstgivergården er Den Gamle Bys nye restaurant, og den nye køkkenbygning fremtræder som et pakhus fra 1800-årene.

ners albuestol i lyst egetræ med valnøddefarvet læder og matchende borde i lyst egetræ. Møblementet er doneret af en privatperson, der ønsker at være anonym.

Går man gennem den store køkkenbygning, kommer man til Hestetalden, hvor der indtil 2018 var værksted for Den Gamle Bys tømrere. Det store lokale har synlige trækonstruktioner og murstensgulve i sildebensmønster og kan rumme op til 140 spisende gæster. Det kan også opdeles i to separate lokaler. Uden for højsæsonerne kan der holdes bryllupper, konfirmationer, møder og konferencemiddage. Møblementet, der er doneret af en anonym fond, er i moderne dansk design fra Arne Jacobsens Grand Prixserie, hvor stolene er i lyst egefiner med brun læderpolstring og med tilhørende borde i lyst egetræ.

Det fjerde indendørs lokale er Madam Blå, som ikke er væsentligt ændret, men blot har gennemgået en grundig oppudsning.

Udendørs er der tre gårdtrum med hver deres identitet. Den nyindrettede gårdhave fra det gamle traktørsted åbnede for publikum i august. Og til næste år vil publikum også kunne besøge de to afsnit Gårdspladsen og Pergolahaven i området, der tidligere fungerede som tømrerplads.

Køkkenchefen har iført sig waders og er hoppet i åen efter brøndkarse.

Byggeprojektet omkring Gæstgivergården har den væsentlige sidegevinst, at fem bygninger er blevet gennemgribende istandsat. Dels de to bygninger, som tidligere har huset restauranten, dels de tre staldbygninger, som hører til Aarhus Møllekomplekset.

Reberbanen, som i en årrække har været nedpakket, bliver nu genopført som led i færdiggørelsen af de nye restaurantfaciliteter. I 2021 vil bygningen være genrejst og nyistandsat og medvirke til at give den rette indramning af gårdrummet bag Aarhus Mølle, der nu er en del af Gæstgivergården.

De nye rammer og faciliteter er primært finansieret af henlagte arvemidler og overskud. Det er forhåbningen, at Gæstgivergården i de kommende år vil give Den Gamle By væsentlige indtægter, som kan medvirke til at finansiere museets drift.

Moderne bykvarter og ny hovedindgang

Også færdiggørelsen af det moderne bykvarter og den hermed sammenhængende nye hovedindgang vil være af stor betydning for fremtidens Den Gamle By. Projektet er i sin helhed finansieret af A.P. Møller Fonden.

Arbejdet med at færdiggøre huse og butikker i det moderne bykvarter er fortsat, så Den Gamle By i foråret 2022 vil kunne åbne Sønderbrogade som "gågaden" og dermed afslutte 1974-delen. Dernæst kommer turen til 2014-gaden, Dronning Margrethes Gade, hvoraf den ene side vil udgøres af den nye hovedindgang, som på Den Gamle By-siden vil fremstå som en hel lille butiksgade.

I 2018 vandt CUBO arkitektkonkurrencen om den nye hovedindgang. Siden da har arkitekterne arbejdet med projekteringen i samarbejde med ingeniørfirmaet Oluf Jørgensen A/S og Den Gamle By. Arbejdet er derpå udbudt i licitation, der er indkommet priser, og i skrivende stund arbejdes der på at få økonomien til at falde endeligt på plads.

Parallelt hermed er der udarbejdet lokalplan for området. Planen har været i offentlig høring, hvor der ikke kom indsigelser. Det er derfor forventningen, at godkendelse vil ske i Aarhus Byråd i løbet af efteråret.

Derpå forventes arbejdet at kunne gå i gang, så den nye hovedindgang fra efteråret 2022 både vil synliggøre Den Gamle By i det aarhusianske bybillede og give en markant forbedring af parkering, tilgængelighed og service for museets publikum.

Kommende års temaarrangementer

Forårets lukning og det halve år, hvor størstedelen af personalet måtte hjemsendes, betød aflysninger af flere arrangementer, som vi i stedet håber at kunne gennemføre i 2021.

Det gælder den satsning på at vise påskens historie, som skulle have haft premiere i april, men hvor premieren udsættes til påsken 2021. Og det gælder sommerhalvårets særlige tema, der med smagsprøver, udstillinger og aktører skulle vise kaffens historie i Danmark, fra den sorte drik kom til landet i 1600-tallet og frem til i dag. Dette temaarrangement skydes også til 2021. Kaffeprojektet er støttet af midler fra CAC Fonden.

Godt håndværk er temaet for året 2022. Projektet er blevet til i tæt samarbejde med Dansk Industri og Håndværks Medaljefond i

Østjylland, og formålet er at højne de praktiske fags anseelse. Godt håndværk realiseres med støtte fra Aage og Johanne Louis-Hansens Fond.

Endelig arbejdes med et særligt madtema, som vil blive til i et samarbejde med flere nordiske museer og en række østjyske virksomheder inden for fødevarerområdet.

Ud over de store temaarrangementer vil der til stadighed være særlige tilbud som Legedage, Have- og håndværksdage, 70'er-weekends, Allehelgen, Mortens Aften, Bent J Dag – og nye vil sikkert komme til.

Paradoks

De senere års mange nyskabelser i Den Gamle By beror først og fremmest på substantielle donationer fra generøse fonde. Det har givet museet markant flere gæster og øget egenindtjeningen tilsvarende.

Sammen med tilskud fra stat og kommune er egenindtjeningen med til at sikre en drift på et niveau, der gør museet attraktivt for det store og brede publikum, som er Den Gamle Bys. De senere år har indtægterne fra publikum således andraget mere end det dobbelte af, hvad det offentlige giver til driften.

Det er derfor både logisk og paradoksalt, at et populært museum som Den Gamle By bliver ramt ekstra hårdt af coronakrisen, og vi må desværre konstatere, at den store egenindtjening, som vi er stolte af, og som vi har fået så megen ros for, i en situation som denne er gået hen og blevet museets akilleshæl.

Stærkere motor for indtjening

Krisen aktualiserer også, at vi skal blive bedre til selv at tjene flere penge for at kunne drive Den Gamle By, så museet fortsat vil være attraktivt for publikum. Ikke blot i den forstand, at museet er nødt til at øge sin egenindtjening, men også ved at der skabes andre indtægtskilder end de hidtidige, som består af entré fra museets gæster kombineret med den herved skabte omsætning i butikker og spisesteder.

Det er baggrunden for, at vi arbejder på at skabe en stærkere motor for indtjening. I første omgang opretter vi en salgsafdeling, der skal sikre, at Den Gamle Bys nytilkomne møde- og restaurantfaciliteter bliver bragt i spil til glæde for både private fester og møder og konferencer, og samtidig skal sikre museet et ekstra økonomisk

ben at stå på. For at komme i gang flyttede vi interne ressourcer til området, og med generøs støtte fra CAC Fonden kan vi nu gå i gang med at opbygge en professionel organisation på området.

I et videre perspektiv arbejdes der også med at identificere kompetencer i Den Gamle By, som kan gøres salgbare og bidrage til den egenindtjening, der skal sikre driften af museet. Og endelig overvejes det, hvordan den enorme opbakning, som Den Gamle By oplevede under lukningen i foråret, kan omsættes til økonomisk støtte.

Om 10, 20 og 30 år

I Den Gamle By er vi bevidste om, at vi må øge museets egen indtjening. Men samtidig har den enorme samfundskrise tydeliggjort et behov for, at det offentlige tager større ansvar for driften af et museum af Den Gamle Bys kaliber. En styrkelse af både det offentlige engagement og af museets egen indtjening er af afgørende betydning for, at der også om 10, 20 og 30 år vil være en attraktiv, fagligt stærk og økonomisk bæredygtig Den Gamle By til glæde for det store og brede publikum, som her får en både dyb og lettilgængelig forståelse for, hvad det vil sige at høre hjemme i Danmark.

A difficult time – and points of light

Up until the time of writing at the beginning of October, 2020 has been an extraordinarily hard year for Den Gamle By, and the future still seems uncertain. But there are also rays of hope.

First the accounts for 2019 showed a deficit that was painful. Then the Corona crisis laid Den Gamle By waste and removed much of the public revenue on which the museum is so dependent. Then came stimulus packages and support from many sides, but despite this there will undoubtedly be a severe financial setback the extent of which we do not yet quite know – not least because another wave of the epidemic threatens Denmark with a new setback.

However during the crisis Den Gamle By has also experienced unique support from many sides, and we have succeeded in moving forward with important development projects. In August we opened a new, renewed Occupation Museum, and in October the new restaurant 'Gæstgivergården' opened. This gives us hope that Den Gamle By will make it through the crisis – in one way or another.

Besættelsesmuseet

Søren Tange Rasmussen

I 2020 genopstod Besættelsesmuseet med en helt ny udstilling om krig, konflikt og mennesker i Aarhus 1940-45. Støvletramp, raslende nøgler og tyske kommandoråb er blot en del af udstillingen, der handler om svære valg og dilemmaer i en tid, hvor en forkert beslutning let kunne få katastrofale følger. Kom med om bag udstillingens kulisser med museumsinspektør og leder af museet, Søren Tange Rasmussen. Udstillingen er blevet til med støtte fra Nordea-fonden og Aarhus Kommune.

2020 stod i foråret i jubilæernes tegn. 80-året for besættelsen 1940-45 skulle markeres, og 75-året for befrielsen skulle fejres. Anden Verdenskrigs jubilæer gik ikke mange danskeres næse forbi, så det var passende, at fortællingerne kunne kulminere med genåbningen af Besættelsesmuseet den 26. august. En ny udstilling, der kun var mulig takket være støtte fra især Nordea-fonden.

Projektet gik i gang i februar 2018 med planlægning og nedpakning af den gamle udstilling. Herefter fulgte historisk research, skærpelse af koncept og endelig udvælgelse af historier. Selve produktionen gik for alvor i gang i januar 2019, hvor der blev skrevet tekster, produceret film og lavet animationer. Processen varede indtil november 2019, hvor alt indhold skulle være færdigproduceret.

I første celle kan en gæst sætte sig i stolen og blive afhørt af en af Gestapos forhørsledere.

Hvad er Besættelsesmuseet?

Det tidligere rådhus og den tidligere politistation ved siden af Aarhus Domkirke har siden 1983 dannet ramme om Besættelsesmuseet – og gør det stadig. Den historiske bygning huser også Kvindemuseet, der bor i rådhusets hovedbygning og de øverste etager af den bagvedliggende arrestbygning.

Besættelsesmuseet er i kælderen og i grundplanet i den gamle arrestbygning mod Rosengade. Selv om lokalerne næppe er ideelle udstillingsrum, er de perfekte for Besættelsesmuseet. Det skyldes, at det gamle hus mellem november 1944 og befrielsen var hovedkvarter for det nazistiske Tysklands mest forbryderiske organisationer, nemlig det hemmelige politi (Gestapo) og den nazistiske stats efterretningstjeneste SD (Sicherheitsdienst). Herfra bekæmpede Gestapo og SD den modstand, der herskede i store dele af Jylland. Man finder altså næppe et stærkere udgangspunkt for at fortælle om Aarhus under besættelsen.

Museets navn er naturligvis ikke tilfældigt. Hele besættelsestiden er museets omdrejningspunkt – med alt, hvad det indebærer af historier om modstand og samarbejde, om besættelsesmagten og folks problemer med at få hverdagen til at hænge sammen i en tid

Besættelsesmuseet ligger i Aarhus' tidligere rådhus og politistation, som det tyske sikkerhedspoliti brugte som hovedkvarter fra november 1944. Fotografiet er taget umiddelbart før befrielsen. Foto: Skabelund.

med erstatningskaffe, mørklægning og bomber i Aarhus og Østjylland.

Fra grundlæggelsen i 1982 var Besættelsesmuseet et privat, foreningsdrevet museum, inden det i 2008 fusionerede med Bymuseet og samtidig opnåede statsanerkendelse. Besættelsesmuseet blev administrativt en del af Den Gamle By i 2011, da Bymuseet blev nedlagt. Den gamle forening bag museet lever i bedste velgående, men nu som støtteforeningen Besættelsesmuseets Venner. Ud over økonomisk støtte bidrager foreningen med viden og mange frivillige.

Ideen bag

Vi tror på, at gæsterne gennem indlevelse og stærke personhistorier kan inspireres til at tænke over de dilemmaer og svære valg, som helt almindelige mennesker stod over for under besættelsen. Vi ønsker at anspore gæsterne til at tænke over, hvad de selv ville have gjort. Og vi bestræber os på at fortælle historier om besættelsestiden på en nuanceret måde og fra forskellige vinkler. Eksempelvis er det i afsnittet om tyskerne i Aarhus tyskerne selv, der fortæller deres historie.

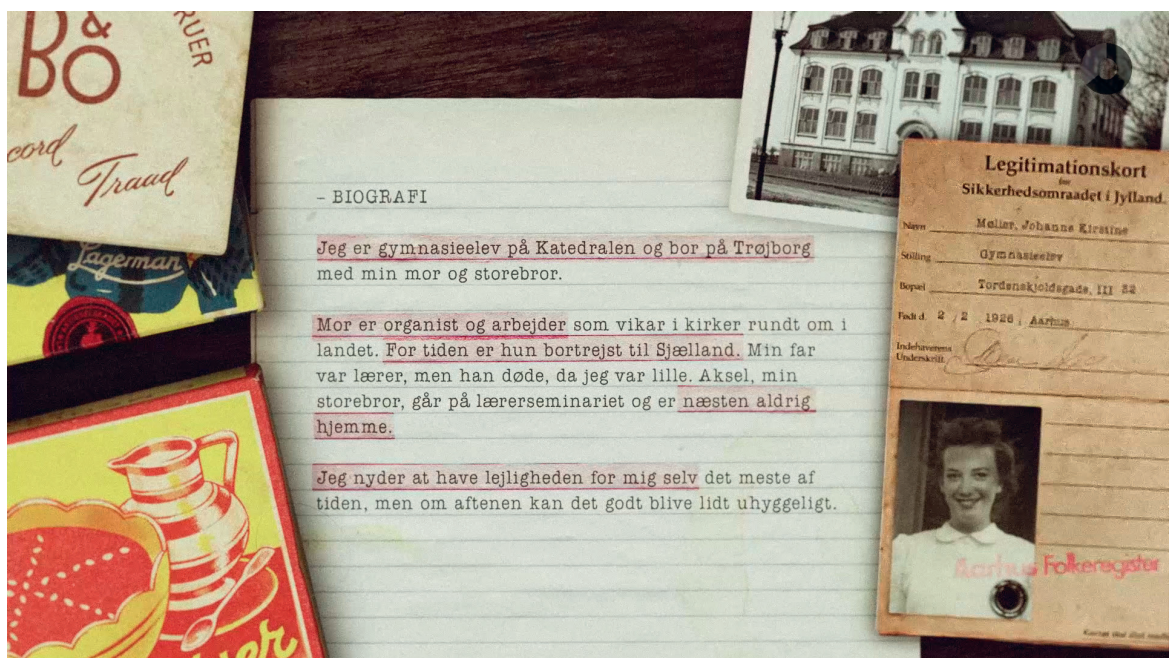
Nok handler udstillingens eksempler og personer om Aarhus, men museet henvender sig til et bredt publikum af danske gæster. Det gør sig for eksempel gældende i lejligheden, hvor historien om den besatte hverdag udfoldes. De danske husmødres udfordringer med at få rationeringsmærkerne til at slå til var de samme, hvad enten de boede i Aarhus eller Odense.

Endelig er det håbet, at udenlandske turister finder vej til museet for at opleve, hvordan livet formede sig i et besat land i periferien af Anden Verdenskrig.

Udstillingsprincipper og indlevelse

Det er afgørende at skabe indlevelse og identifikation. Hvis gæsterne kan forestille sig at være en del af historierne, giver det en stærkere oplevelse og noget at reflektere over længe efter besøget.

Derfor bruger vi folk og deres fortællinger. Levende mennesker træder frem sammen med personlige genstande i film eller på skærme. Tilfangetagne aarhusianere fortæller om de tyske koncentrationslejre. Det samme gør sig gældende ved vores historie om modstanden, hvor man møder elektromekanikeren Fritjof Lænø, der var våbenmodtager, og den senere så kendte komponist Else Marie

Pade, der blev sabotør. Begge udførte et farligt arbejde for modstandsbevægelsen.

Helt tæt på personhistorierne kommer gæsterne via det legitimationskort, de modtager i billetsalget. Med kortet i hånden kan gæsten følge en persons historie gennem lyd, tekst, fotos og levende billeder. Personerne er fiktive, men er konstrueret på baggrund af et righoldigt kildemateriale. Personen fortæller om sit liv og involverer gæsten i sine problemer og dilemmaer. En af personerne er gymnasieeleven Johanne, der skal beslutte sig for, om hun vil hjælpe med at skjule en jødisk familie på flugt.

Generelt skal fortællingerne give gæsterne indlevelse i en tid, hvor en forkert eller ugennemtænkt beslutning let kunne få uoverskuelige konsekvenser.

Der arbejdes også med stemninger og påvirkning af sanserne. Eksempelvis er en del af udstillingen indrettet som en dagligstue fra 1940'erne, hvor der er hjemlig hygge og musik. På gangen med de bevarede celler fra Gestapos hovedkvarter er stemningen anderledes trykket. Her er der støvletramp og kommandoråb.

Variation i udstillingsdesignet og formidlingsformerne er også et bærende princip. Det betyder, at udstillingens hovedafsnit er meget

I billetsalget modtager alle gæster et legitimationskort med en person, de kan følge i udstillingens hovedafsnit. Der er 20 personer i alt. En af dem er gymnasieeleven Johanne.

forskellige. Endelig er det afgørende, at gæsterne kan være aktive og røre, lytte og gå på opdagelse.

Den nye udstilling

Gæsterne føres gennem fem hovedafsnit:

- Gestapos Hovedkvarter: om det tyske politis bekæmpelse af modstanden, om tortur, om bødler og ofre og deportationerne til fange- og koncentrationslejre.
- Hverdagen: om livet under besættelsen for den almindelige borger med historier om mørklægning, udgangsforbud, alsang og varemangel.
- Tyskerne i Aarhus: om besættelsesmagten, beslaglæggelser, troppetransporter, tyske flygtninge og om tyskerne som besættelse og mennesker.
- Helte og skurke?: om de aarhusianere, der engagerede sig som modstandsfolk, gik i tysk tjeneste eller samarbejdede med besættelsesmagten.
- Krigen 1939-45: om besættelsens vigtigste begivenheder i Aarhus med udblik til Danmark og verden.

Desuden er der et mindre tema om befrielsen og et afsnit til skiftende udstillinger.

Gestapos hovedkvarter

Gestapos hovedkvarter er bevaret, som det så ud, da det tyske sikkerhedspoliti overtog bygningen i november 1944. På cellegangen findes tre celler. Første celle er indrettet som kontor for en af Gestapos forhørsledere. Rummet domineres af en skærm med en dansk-talende Gestapomand, der afhører gæsten og truer med tortur. I kontoret er der også våben, der har tilhørt det tyske sikkerhedspoliti i Aarhus.

Den næste celle beskriver den vold og tortur, som Gestapo udsatte deres fanger for. Der er torturredskaber og korte biografier om både ofre og bødler, eksempelvis modstandsmanden Svend Aage Jørgensen, der blev mishandlet til døde i bygningen.

I den tredje celle er der fokus på de personer, der blev deporteret til tyske koncentrationslejre. På en skærm fortæller Kim Kæraa,

En af de oprindelige celler er indrettet som torturkammer. Med dukken som blikfang fortælles om den psykiske og fysiske vold, som Gestapo udsatte deres fanger for i slutningen af krigen.

at han som 6-årig var vidne til, at Gestapo dræbte hans mor og sårede hans far alvorligt under en voldsom arrestation. Filmen fortæller også, hvordan Kims far, Leo Kæraa, overlevede koncentrationslejren Neuengamme.

Hverdagen

I museets kælderniveau kan man besøge et udsnit af en lejlighed beboet af familien Hansen. Historien om den besatte hverdag formidles med fokus på vareknaphed, rationering og mørklægning. Lejligheden har køkken og dagligstue, hvor gæsterne gerne må åbne skuffer og skabe og mærke på tingene. Familiens radio spiller tidens toner og brudstykker af tidens radioudsendelser.

På spisebordet ligger familiens datters dagbog. Her fortælles der om hverdagen og om den snigende angst, der for alvor gjorde sit indtog i krigens sidste år.

Tyskerne i Aarhus

Fra familiens Hansens lejlighed er der adgang til afsnittet Tyskerne i Aarhus, der fortæller om, hvordan Aarhus fra efteråret 1942 blev oversvømmet af tyskere, der var i transit til eller fra det besatte Norge. I rummet er der uniformer, våben og andet tysk udstyr.

Hverdagen er indrettet som en kvistlejlighed med køkken og stue. Her i fru Hansens køkken er gæsterne velkomne til at kigge i skabe og lade sig inspirere af retterne fra opskriftsbogen på køkkenbordet.

En væg har fotografier og skærme, der viser tyskerne i byen. Fem skærme kan vækkes til live. Du kan høre officersaspiranten eller den tyske flygtning, som blot var nogle af de tyskere, der opholdt sig i Aarhus under besættelsen.

Helte og skurke?

Her fortælles ti biografiske historier om aarhusianere, der blev modstandsfolk eller allierede sig med tyskerne på den ene eller anden vis – kollaboratører.

Der var mange måder at deltage i modstandsarbejde på. For eksempel møder man læreren Kamma Klitgaard Povlsen, der husede kommunistiske modstandsfolk som illegal værtinde, eller den unge handelsstudent Hans Pedersen, der blev sabotør og deltog i industri- og jernbanesabotage. Der bliver også sat fokus på stikkerlikvideringerne og deres konsekvenser gennem historien om politibetjenten Einar "Leif" Sørensen, der ledede en meget aktiv likvideringsgruppe i Jylland.

Det samme gør sig gældende for kollaboratørerne. En af dem var nazisten Kaj Henning Bothildsen Nielsen, der som medlem af terrorenheden Petergruppen medvirkede til over 50 drab. Historien omorstikkeren Grethe Bartram, der angav 53 personer til det tyske sikkerhedspoliti og blev dødsdømt efter krigen, er en del af afsnittet. Og der fortælles om de danske nazister, danske SS-folk, marinevægtene og en af tyskerpigerne, den 21-årige Inger Margrethe Stougaard, der var forelsket i en tysk soldat.

Flere steder opfordres gæsterne til at tænke over en række svære spørgsmål: Var det landsforræderi at være kæreste med en tysk soldat? Var stikkerlikvideringerne mord eller krigshandlinger?

Et interaktivt kort viser omfanget og udviklingen af modstand og tysk gengældelse i Aarhus 1942-45. Kortet viser de enkelte sabotager og den tyske gengældelse i form af Schalburgtage. På samme måde vises stikkerlikvideringerne over for clearingdrabene.

Gæster kan fordybe sig i fortællingerne. Det gælder eksempelvis historien om Schalburgtagen i Guldsmedgade den 22. februar 1945, der kostede fem menneskeliv.

Krigen 1939-45

For enden af cellegangen giver fotos et overblik over de vigtigste begivenheder i Anden Verdenskrig. I verden, i Danmark og i Aarhus.

I "Helte og skurke?" fortælles om modtægefolkene, der påtog sig den farefulde opgave at modtage og uddele nedkastede våben, ammunition og sprængstoffer til sabotagegrupperne.

MODTAGEFOLKENE

11 **Kilde til kuster**
Kustbefolkningen havde ingen
beskyttelse mod luftangreb og
var derfor udsat for store tab
af mennesker og materiel.
12 **Instruktion for sabotører**
Kustbefolkningen havde ingen
instruktion om, hvordan de
skulle opføre sig i forbindelse
med luftangreb. Derfor var
der ingen instruktion om, hvordan
de skulle opføre sig.

Udstillingsmodellen var et vigtigt redskab til at afgøre, hvor genstande og udstillings-elementer skulle placeres. Her ses sektionen med Gestapos hovedkvarter.

De mange fotos suppleres af genstande, der illustrerer skelsættende begivenheder, for eksempel familien Altschulers rejsepas, der belyser danske jøders flugt til Sverige i oktober 1943.

Befrielsen

Historien om Aarhus og Danmarks befrielse formidles gennem en dokumentarfilm med personer, der husker tilbage på de glade og dramatiske dage. Her kan man ligeledes aktivere sit legitimationskort. På den måde finder gæsten ud af, hvordan personen på legitimationskortet klarede sig under besættelsen.

The New Occupation Museum

Since early 2018, Den Gamle By has been working on a completely new exhibition about the German Occupation of Aarhus and Denmark in 1940-45. The purpose of the exhibition is to bring the issues of war and life in occupied Denmark to the attention of today's visitors. Furthermore, the exhibition is aimed at an audience who have not experienced the war or are experts on the subject.

Direktør for Nordea-fonden Henrik Lehmann Andersen og tidligere Aarhusborgmester Thorkild Simonsen klippede sammen snoren ved indvielsen af Besættelsesmuseet 28. august 2020. Thorkild Simonsen har bidraget med erindringer fra besættelsen.

The exhibition tells the story of life in German-occupied Aarhus and of ordinary Danes and their struggle to make ends meet. It portrays the Germans as both occupiers and human beings. The exhibition also describes how some Danes chose sides and became freedom fighters or pro-German collaborators.

The museum was supposed to open in April 2020, but the Covid-19 crisis meant that the opening of the exhibition was postponed until August 2020.

Ny viden om besættelsen

Simon Ryvang True

Når gæster besøger Besættelsesmuseet, venter der dem ikke kun en ny udstilling. Mange historier fortælles på baggrund af ny viden om besættelsestidens Aarhus. Den nye viden stammer fra arkiver i Danmark og Tyskland. Indsamling af ikke færre end 60.000 arkivalier gør, at historiker Simon Ryvang True kan afsløre ny viden om tyskerne i Aarhus. Ønsket om at gå i arkiverne og oparbejde større viden om besættelsen går langt tilbage, og med Nordea-fondens støtte blev det endelig muligt.

Tyske tropper kører ind i Aarhus kl. 13 ved Harald Jensens Plads 9. april 1940. Det blev startskuddet til en massiv tysk tilstedeværelse i Aarhus – en historie, der efter besættelsen måtte vige pladsen for den om danskerne selv. Foto: Aage Fredslund Andersen, 1940.

Som lokalhistorisk museum er det ingen hemmelighed, at Besættelsesmuseets force først og fremmest er at fortælle detaljeret om begivenhederne, hvor de fandt sted. Lokalhistorien gør komplekse emner tilgængelige ved at tage udgangspunkt i det lokale og konkrete. I Besættelsesmuseets nye udstillinger går det hånd i hånd med det enkelte menneskes historie. Det skaber en umiddelbar og håndgribelig relation mellem publikum og historien.

Besættelsesmagts skyggeside

For at nå i mål var museet nødt til at sikre sig en større baggrundsviden på flere områder.

For det første ønskede vi mere detaljeret viden om den tyske besættelsesmagt i Aarhus. Historien om tyskerne har i mange år i den brede historieskrivning måttet vige pladsen for historien om danskerne under besættelsen. På Besættelsesmuseet mener vi imidler-

tid, at tyskernes historie er nødt til at blive fortalt, alene fordi der uden dem slet ingen besættelse var. Deres ageren og liv i Aarhus er derfor i sig selv med til at give et større og mere nuanceret billede af livet i byen.

For det andet ønskede vi større viden om historiens skyggesider. Her var vores fokus især på den dansk-tyske kriminalitet, den tyske sikkerhedstjeneste, ofrene og retsopgøret. Vi lå inde med mange gode historier og beretninger om dagliglivet, men manglede et bedre kendskab til den konkrete forråelse, der især skete i besættelsens sidste par år.

Viden om tyskerne og forråelsen ville både åbne for en mere nuanceret fortælling om det komplekse liv i Aarhus under besættelsen og underbygge en væsentlig pointe om besættelsestiden: at de store og mellemstore provinsbyer ikke mindede om den besættelse, der bliver gengivet i den idylliserende tv-serie 'Matador'.

Indsamling på tværs af landegrænser

En større proces blev sat i gang for at undersøge, hvor det relevante kildemateriale befandt sig. Resultatet blev 60.000 arkivalier.

Kildematerialet skaffede vi på arkiver i Danmark, Tyskland og

Nyt arkivmateriale viser, at Aarhus var et vigtigt trafikalt knudepunkt for værnemagten. Her ses det tyske skib Monte Rosa afgå mod Norge fra Aarhus. Foto: Robert Leth Jørgensen, 1944.

Storbritannien – en proces, der ikke havde kunnet lade sig gøre uden hjælp fra museets frivillige og studentermedhjælpere.

Materialet indeholdt i det store og hele, hvad vi ønskede – for eksempel viden om de tyske soldater i Aarhus, det rå gademiljø og det tyske sikkerhedspoliti.

En eksemplarisk bykommandant

Vi fandt nyt materiale om den tyske bykommandant, major Carl-Hans Kruse, som vi kun kendte til fra de få beskrivelser, der er i bogen 'Aarhus under Besættelsen' fra 1946.

Informationerne om Kruse fandt vi i hans soldaterpapirer i det tyske forbundsarkiv i Berlin og Freiburg og i en kronik over søoffice-rerne årgang 1908 fra Marineskolen i Mürvik i Flensborg. Samtidig fik vi et indblik i, hvordan Kruse agerede ved forskellige lejligheder. Det fandt vi i forhandlingspapirer fra kommunen, gennem tyske befalinger til soldaterne i Aarhus og i politisager om forhold, hvor både tyske soldater og aarhusianere var involverede. Det gjorde det muligt at komme meget tæt på hans person.

Major Kruse var bykommandant fra den 4. juni 1940 til november 1944 og befandt sig i Aarhus størstedelen af besættelsen. Han blev sendt til Aarhus, fordi han var en dygtig administrator og i øvrigt talte dansk, idet han under Første Verdenskrig (1914-1918) havde været marineattaché i København.

I Aarhus havde han ansvaret for den militære forvaltning og var derfor hovedforhandler for værnemagten. Det var hans opgave at sikre, at værnemagts soldater havde et sted at sove, uhindret kunne benytte sig af byens mange tilbud, havde forsyninger og brændsel og kunne udføre deres job uden forhindringer fra dansk side.

Samtidig var det også ham, der i sidste ende havde ansvar for, at soldaterne opførte sig ordentligt. Han var med andre ord en helt central figur i besættelsestidens Aarhus, og hans beslutninger havde ikke kun konsekvenser for de tyske soldater, men også for den almindelige aarhusianer.

Blandt sine medforhandlere på rådhuset var han kendt som en regelrytter, der trods sin nazistiske overbevisning var et anstændigt menneske. Kommunens forhandlere og politimester Ejnar Hoeck havde et fint og uformelt forhold til Kruse, som de kunne tale åbent med om besættelsens problemer. Kruse selv var også ved flere lejligheder åbenhjertig og fortalte bekymret politimesteren om, hvor-

dan hans søns ubåd var blevet sænket, og glædeligt om, hvordan sønnen var endt i britisk krigsfangenskab og havde overlevet.

Selv om Kruse ikke var bleg for at puste sig op og træffe hårde beslutninger, fik han i novemberudgaven af det illegale blad 'Budstikken' dette skudsmål: "Det vilde være en Overdrivelse at sige, at det ligefrem er med Sorg, at vi tager Afsked med Major Kruse, men Ret skal være Ret. Han var et anstændigt Menneske – til Trods for at han var Tysker". Citatet viser til fulde besættelsens kompleksitet.

I modsætning til hvad der står i bogen 'Aarhus under Besættelsen', blev major Kruse ikke forflyttet, fordi han var anklaget for at misbruge midler. Han blev tværtimod forfremmet til oberstløjtnant og sat til at lede et Flakregiment nær Berlin i krigens sidste tid. Her overlevede Kruse hårde kampe, inden russerne efter den tyske kapitulation tog ham til fange. Han døde i sommeren 1946.

Krigsvigtige formål

Kruse var kort og godt en ideel repræsentant for samarbejdspolitikken på lokalt plan. Han ønskede at sikre fordragelighed og resultater, som begge parter kunne være godt tjente og tilfredse med. Lykkedes det, kunne værnemagten nemlig bruge en by som Aarhus til krigsvigtige mål på afstand for de allieredes bomber, der regnede ned over tyske byer og fabrikker.

Lokalt sås det ved, at værnemagten havde 14 lazaretter i byen og benyttede de grønne områder som øvelsesterræn til at uddanne tyske soldater. Samtidig havde de laboratorier på Langelandsgades Kaserne, der var med til at udvikle giftgas til krigsbrug og brugte Aarhusbugten til at teste krigsskibe, ubåde og torpedoer. Det var alt sammen arbejde, der ikke havde kunnet lade sig gøre uden en mand som Kruse. Og det er en fortælling, som på sigt lægger op til en diskussion af samarbejdspolitikken konsekvenser uden for Danmarks grænser.

Kildematerialet har gjort det muligt at tegne et personnært portræt af major Kruse i museets nye udstillinger. Her formidles major Kruse i afsnittet om værnemagten. Han bliver genskabt i den store tyske fotobog, hvor han gøres levende af den tyske skuespiller Mark Mundschenk, der fortæller om forhandlingerne med kommunen og samtidig holder en ung stærkt nazistisk officersaspirant i ørerne.

Centrum for troppetransporter

Værnemagten udnyttede også til fulde havnens infrastruktur i Aarhus. At havnen stort set var beslaglagt i sin helhed og havde en strategisk betydning for tyskerne, var alment kendt under og efter besættelsen. Historien om besættelsesmagten gled dog hurtigt i baggrunden efter befrielsen, hvilket førte til manglende viden om for eksempel omfanget af tyske aktiviteter på Aarhus Havn.

Det ændrede et afgørende fund i det tyske forbundsarkivs militærarkiv i Freiburg dog alt ved. Her fandt vi en krigsdagbog fra det tyske søtransportkontor, der blev oprettet i oktober 1942. Krigsdagbogen indeholdt en næsten komplet oversigt over tyske sejlads mellem Aarhus og Norge mellem oktober 1942 og februar 1945.

Dagbogen dækkede ikke hele besættelsen, og vi ved, at der også sejlede skibe til og fra Norge før oktober 1942 og efter februar 1945. Men den gav os et godt billede af omfanget af de tyske troppetransporter, der igen kunne vise, i hvor høj grad Aarhus rent faktisk var massivt beslaglagt af værnemagten.

Og ser man på tallene, taler de deres eget sprog. Mellem oktober 1942 og februar 1945 rejste cirka 620.000 tyske soldater igennem Aarhus. Desuden er tallene ufuldstændige for det første år. For os var det et videnskabsmæssigt kvantespring, der forandrede hele referencerammen for besættelsen i Aarhus. Med et var det tydeligt, at Aarhus ikke var en perifer by for tyskerne, men et af de mest centrale knudepunkter i Danmark.

De mange rejsende soldater fortæller i sig selv en historie om krigslogistik, der kan synes som en tung omgang. Men faktisk er det med til at underbygge, at det var de færreste tyske soldater, der fik lov at blive det samme sted hele krigen. Det gjaldt også for Aarhus, hvor der med få undtagelser var hyppig udskiftning af soldaterne.

For Aarhus betød det, at byen oplevede at have alle typer soldater indlogeret – lige fra den komplet utrænede til den fronthærdede. Eksempelvis kom de sørgelige rester af de udslettede tyske divisioner fra Stalingrad gennem byen i sommeren 1943. De skulle til Norge for at varetage bevogtningsopgaver. At de tyske soldater havde så mangeartede jobs og udgangspunkter, er med til at skabe en bedre forståelse af, hvorfor den almindelige aarhusianer oplevede de tyske soldater vidt forskelligt. Nogle mødte tyske soldater, der levede et næsten civilt liv, mens andre røg i klørne på soldater, der gik til angreb på tilfældige aarhusianere med trukne pistoler eller bajonetter.

Ud over majoren
kan man møde
den unge nazi-
stiske officers-
aspirant, den
kvindelige tyske
soldat, matrosen
og en tysk flygt-
ning. Alle er de
baseret på sam-
tidige kilder.

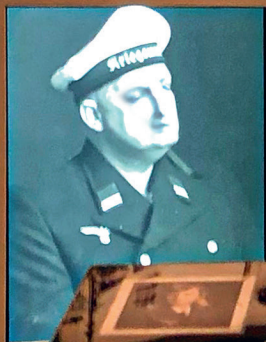
Die Nachrichtenhelferin

Auf Bruuns Bro 1941

*Im Dienstraum der
Langelandsgades Kaserne 1941*

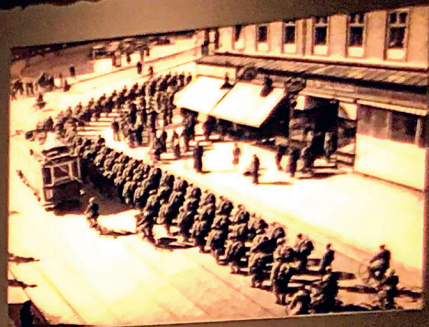
Skovturen 1942

Parade in der Sønder Allé 1940

Der Major

Abmarsch in den Unterkunft 1940

Der Flüchtling

*Offiziersanwärter
Kaserne 1942*

*Bewachung vor dem
Bahnhof 1940*

Et forrået bymiljø

Den markante tyske tilstedeværelse fik stor indflydelse på byrummet. Ikke kun i kraft af at værnemagten beslaglagde over 300 ejendomme, men også fordi den førte til konflikter. Det var derfor væsentligt at se på, hvordan byen blev påvirket på gadeplan. Hvad betød det for menneskene, for kriminaliteten og for butiksejerne?

Svarene fandt vi i den såkaldte Statsadvokat for Særlige Anliggenders Arkiv. Statsadvokaten fungerede som bindeled i sager, hvor danskere og tyskere eller fælles interesser var indblandet. Instansen blev oprettet på tysk anmodning den 15. april 1940 og fungerede, indtil politiet blev interneret den 19. september 1944.

I statsadvokatens arkiv for Aarhus ligger der 1.664 sager, der indeholder overfald med bajonetter, skudepisoder, bombeangreb, voldtægter og små fornærmelsessager, hvor tyske officerer følte sig trådt over tæerne og forsøgte at få danskere helt ned til 16-årsalderen straffet.

Forbrydelserne, store som små, blev begået både af tyske soldater og civile danskere og viser tydeligt, hvordan besættelsen påvirkede de sociale spilleregler på gadeplan. Her blev hård kriminalitet og sortbørshandel mere og mere almindeligt. Sammen med arkivmateriale om det tyske sikkerhedspoliti og dets danske håndlangere var materialet med til, at vi for alvor kunne gå i rette med besættelsen, som den portrætteres i den populære tv-serie 'Matador'.

I store byer med mange soldater var besættelsen langtfra ufarlig. Den var rå, farlig og fuld af vold og sammenstød, og det var de færreste sager, der fik en lykkelig udgang. Især den politiløse tid efter interneringen i september 1944 var præget af tilfældige drab og afstumpet vold og tortur. Forråelsen kom samtidig også konkret til udtryk i bybilledet, hvor nedbrændte bygninger, bombekratere og tyske afspærringer blev et almindeligt syn.

Indblikket i historiens skyggeside gav os mulighed for at fortælle mere barske historier. For eksempel i de fortællinger, gæster kan følge med et interaktivt legitimationskort. Her kan vi vise, at selv små og tilsyneladende ligegyldige beslutninger kunne få uoverskuelige konsekvenser for en selv eller familien.

Arbejdet fortsætter

Kildematerialet har givet os indblik i ukendte sider af besættelsen i Aarhus og er blevet brugt til at producere indhold til udstillingen.

Tyske soldater rejste konstant igennem Aarhus. Takket være det nye kildemateriale kan vi nu fortælle den historie ned i mindste detalje.

Det efterlader dog stadig et stort arkivmateriale, der fortæller historier, som fortjener at se dagens lys på andre måder. Med tiden vil materialet kunne danne grundlag for arrangementer, blogindlæg, podcasts, særudstillinger og foredrag.

Samtidig venter der også en bearbejdning af store dele af kildematerialet. For tiden foregår der et stort arbejde med at få struktureret de væsentligste kvantificerbare data fra statsadvokatens sager for at kunne fortælle, hvor mange dømte der var nazister, om der var en sammenhæng mellem fronttjeneste og voldsdomme, eller om der var områder i Aarhus, der var markant mere farlige at færdes i end andre.

Det samme foregår med dombøgerne fra retsopgøret, der rummer viden om dem, der blev dømt efter besættelsen. Big data-tilgangen sikrer, at vi på sigt også kan tale i generelle vendinger om ofre, forbrydere og dømte fra Aarhus under besættelsen.

Det betyder også, at Aarhus med tiden bliver en af de bedst belyste større provinsbyer i dansk forskning om besættelsestiden. Det gavner i sidste ende også gæsterne, der kan få et noget nær kom-

plet og nuanceret billede af en stor provinsby og påvirkningen under besættelsen.

New knowledge

The development of the Occupation Museum's new exhibitions is broadly based on new research about the Occupation of Aarhus between 1940 and 1945.

With help from volunteers and part-time staff, the Occupation Museum has collected more than 60,000 archival records from archives in Denmark and Europe, records which hold knowledge that is used to tell the story of Aarhus during the Occupation in the exhibition, but will also be used in future in podcasts, blogs, events and lectures.

Among other things, these records contain knowledge about the German Wehrmacht at a structural and personal level, about crime during the Occupation, and the German Intelligence Agency – the Sicherheitsdienst – who by 1945 held the citizens of Aarhus in an iron grip created by fear and acts of terror.

Studies have cast a new light on the extent and the consequenc-

Med materialet fra Statsadvokaten for Særlige Anliggender kunne vi fortælle nye og ukendte historier om Augustoprøret, der førte til samarbejdspolitikens sammenbrud i 1943. Her stammer billedet fra.

es of the German Occupation of Aarhus. For example insights into the German Transport Officer's war diary have shown that over 620,000 German soldiers travelled through Aarhus between October 1942 and February 1945, making Aarhus a transit hub for the German war machine.

Not only did this create difficulties for the public negotiators who were forced to provide accommodation for the troops it also sparked a surge in violence that took its toll on the resistance, the Germans themselves, and the ordinary Aarhus citizens.

Finally, the newly collected records hold a potential for creating data-driven knowledge, which leads to a highly specialized and specific body of knowledge, making Aarhus one of the most complete case studies of a Danish city during the German Occupation .

STØT DEN GAMLE BY

Coronakrisen har givet Den Gamle By et ordentligt skud for boven og vist, hvor skrøbelig museets økonomi er. Men vi har også oplevet stor interesse for at støtte museet.

Derfor beder vi nu om hjælp til at skabe et fundament, der er så solidt, at Den Gamle By også om 10, 20 og 30 år vil være et attraktivt, fagligt stærkt og økonomisk bæredygtigt oplevelses- og læringstilbud til de mange, der har et hjerte, der banker for dansk historie og kultur.

Giver du en gave eller en testamentarisk donation, gør du en forskel for dem, der kommer efter dig.

TRÆK PENGEGAVER FRA I SKAT

Den Gamle By er ifølge ligningslovens paragraf 8 A en almenvelgørende og almennyttig institution. Derfor kan givere trække beløb på op til 16.300 kr fra på selvangivelsen. Blot skal vi have oplyst givers CPR- eller CVR-nummer, hvorpå fradraget sker automatisk.

Vi er taknemmelige for alle donationer. Store som små. Donationerne kan indbetales **via MobilePay på 39557** – tilføj gerne CPR/CVR-nummer i kommentarfeltet. Der kan også indbetales **via bank: registreringsnummer: 4387, kontonummer 3627456557** – mærk venligst overførslen "*Donation*". Endelig kan der indbetales **via Den Gamle Bys webshop**, som findes på dengamleby.dk.

ARV UDEN AFGIFT

Ligningsloven undtager også testamentariske donationer til Den Gamle By for arveafgift. Gaver givet som arv har spillet en stor rolle for udviklingen af Den Gamle By.

Når mennesker dør uden nære arvinger, kan det være en fordel at lade Den Gamle By arve en del af værdierne for at minimere afgiften. Hvis det ønskes, kan Den Gamle Bys advokat tage sig af udarbejdelse af testamente.

Museumsdirektør Thomas Bloch Ravn og administrationschef Henning Kjærgaard står gerne til rådighed for yderligere oplysninger. Skriv til mail@dengamleby.dk

DEMOKRATEN
Officielt Organ for
Fagforeningerne og
Arbejderklassens
faglige Organisa-
tion

Demokraten

Organ for det socialdemokratiske Arbejderparti.
Frihed. Lighed. Broderskab.

1. oktober 1939
se saa gode som Kul»

blevet eftertragtet
del. De er lige
! sagde denne
Frue fra Byen,
som forbi netop
aa.

private
er
Tilfælde

shen, henalt
i Drenge,
ov om skæ-
er til Sik-
med nød-
ke Last-
te auto-
nads-

emmelne i
i Drenge,
ov om skæ-
er til Sik-
med nød-
ke Last-
te auto-
nads-

Forældreskolen
Marselis Boulevard 12. Telefon 100
Skolen holder et kursus indtil 8.
september trædes holdet
i gang.
Kaj Haasegaard.

RESTAURANT
Larsen & Sørensen
1. Smørrebrødsforretning
2. Smørrebrødsforretning
3. Smørrebrødsforretning
4. Smørrebrødsforretning
5. Smørrebrødsforretning
6. Smørrebrødsforretning
7. Smørrebrødsforretning
8. Smørrebrødsforretning
9. Smørrebrødsforretning
10. Smørrebrødsforretning
11. Smørrebrødsforretning
12. Smørrebrødsforretning
13. Smørrebrødsforretning
14. Smørrebrødsforretning
15. Smørrebrødsforretning
16. Smørrebrødsforretning
17. Smørrebrødsforretning
18. Smørrebrødsforretning
19. Smørrebrødsforretning
20. Smørrebrødsforretning
21. Smørrebrødsforretning
22. Smørrebrødsforretning
23. Smørrebrødsforretning
24. Smørrebrødsforretning
25. Smørrebrødsforretning
26. Smørrebrødsforretning
27. Smørrebrødsforretning
28. Smørrebrødsforretning
29. Smørrebrødsforretning
30. Smørrebrødsforretning
31. Smørrebrødsforretning
32. Smørrebrødsforretning
33. Smørrebrødsforretning
34. Smørrebrødsforretning
35. Smørrebrødsforretning
36. Smørrebrødsforretning
37. Smørrebrødsforretning
38. Smørrebrødsforretning
39. Smørrebrødsforretning
40. Smørrebrødsforretning
41. Smørrebrødsforretning
42. Smørrebrødsforretning
43. Smørrebrødsforretning
44. Smørrebrødsforretning
45. Smørrebrødsforretning
46. Smørrebrødsforretning
47. Smørrebrødsforretning
48. Smørrebrødsforretning
49. Smørrebrødsforretning
50. Smørrebrødsforretning
51. Smørrebrødsforretning
52. Smørrebrødsforretning
53. Smørrebrødsforretning
54. Smørrebrødsforretning
55. Smørrebrødsforretning
56. Smørrebrødsforretning
57. Smørrebrødsforretning
58. Smørrebrødsforretning
59. Smørrebrødsforretning
60. Smørrebrødsforretning
61. Smørrebrødsforretning
62. Smørrebrødsforretning
63. Smørrebrødsforretning
64. Smørrebrødsforretning
65. Smørrebrødsforretning
66. Smørrebrødsforretning
67. Smørrebrødsforretning
68. Smørrebrødsforretning
69. Smørrebrødsforretning
70. Smørrebrødsforretning
71. Smørrebrødsforretning
72. Smørrebrødsforretning
73. Smørrebrødsforretning
74. Smørrebrødsforretning
75. Smørrebrødsforretning
76. Smørrebrødsforretning
77. Smørrebrødsforretning
78. Smørrebrødsforretning
79. Smørrebrødsforretning
80. Smørrebrødsforretning
81. Smørrebrødsforretning
82. Smørrebrødsforretning
83. Smørrebrødsforretning
84. Smørrebrødsforretning
85. Smørrebrødsforretning
86. Smørrebrødsforretning
87. Smørrebrødsforretning
88. Smørrebrødsforretning
89. Smørrebrødsforretning
90. Smørrebrødsforretning
91. Smørrebrødsforretning
92. Smørrebrødsforretning
93. Smørrebrødsforretning
94. Smørrebrødsforretning
95. Smørrebrødsforretning
96. Smørrebrødsforretning
97. Smørrebrødsforretning
98. Smørrebrødsforretning
99. Smørrebrødsforretning
100. Smørrebrødsforretning

KRIGEN ER BEGYNDT

Tysklands Hær og Luftflåde har aabnet Angrebet mod Polen

1. september 1939

Generalmobilisering i Frankrig DANZIG INDLEMMET I TYSKLAND ved Rigsdagsbeslutning i Berlin

KRIGEN mellem Tyskland og Polen er en Kendsgerning.
I Formiddag meddelte den tyske Værnemagts Overkom-
mando officielt:
Efter Befaling af Føreren og den Øversibefalende har
Værnemagten overtaget den aktive Beskyttelse af Riget. For
at opfylde Pligten til at standse de polske Voldshandlinger er
den tyske Hærs Tropper i Morges gaaet over til Modangreb
over alle de tysk-polske Grænser. Samtidig er Eskadriller af
Luftvaabnet startet for at nedkæmpe militære Maal i Polen.
Krigsmarinen har overtaget Beskyttelsen af Østersøen.

Fjendtlighederne aabnet langstede den tysk-polske Grænse
Warszawa Radio meddeler, at Tyskerne har påbegyndt et omfattende Angreb mod Byerne i
den polske Korridor.
Det bekræftes fra tysk Kilde via Paris, at Tyskland har aabnet Fjendtlighederne langs hele
den tysk-polske Grænse. Seks polske Byer er blevet bombarderet i Morges af tyske Flyvere, nem-
lig Krakow, Putsk, Vialapowiska, Zukow, Grodz og Vilna.
Senere meddeltes fra polsk Side i Paris, at Warszawa var blevet bombarderet fra Luften Kl.
9, og endelig meddeltes Reuter fra Warszawa, at Katowice er blevet bombarderet.
Den tyske Offensiv udvikler sig i tre Retninger, nemlig fra Østpreussen, i Retning af Schle-
sien og mod Nord fra Slovakiet.

Hos Købmanden

Fyldepenne
Armbaandsure.
Lille Lommeur, Sølv med Bælte.
Alle Fyldpenne, Armbaandsure, Lommeure
og alle andre smukke Gaver.
John Bull Pen Comp.
Teft. 2400, Rydgade 11, 2.
Indg. Hovedindgangen fra Uldvej 10.
Køb.

Køb.
Lille Lommeur, Sølv med Bælte.
Alle Fyldpenne, Armbaandsure, Lommeure
og alle andre smukke Gaver.
John Bull Pen Comp.
Teft. 2400, Rydgade 11, 2.
Indg. Hovedindgangen fra Uldvej 10.
Køb.

Affaldsbrænde
Paul Hansen Tømmerhandel.
10, Rydgade 10-11 & 13-14.
Hygiejn. Gummivarer
affaldet i Aarhus. 22 Volden 22

Butiksmedhjælper.
Thyge Mønd over 18 Aar, der søger
et godt, var. er kendt med Butiksmedje-
Plads i en Forretning i Aarhus, Be-
st. Alder og Kvalifikationer. Billet
til Aarhus 1937 & 1938.
334104 mod. Demos Kontor.

Ceres Pilsner
... det er ØL

2. september

8. august 1939

Koncentrationslejr alene for Kvinder

Tyske kvindelige „Statsfjender“
dag stramlørende Pigtraad.

(R.E.) London.

Reuters Bureau meddeler fra
Fürstenberg i Mecklenburg:
Tysklands første Koncentra-
tionslejr udelukkende for Kvin-
der vil nu træde i Virksomhed
i Ravensbrücken, en Forstad
til Fürstenberg.
Rigspolitichef Himmler ven-
tes i Løbet af kort Tid at ville
aflægge Besøg i denne nye, ul-
tramoderne Lejr, hvor kun kvin-
delige „Statsfjender“ vil blive
internerede. Hele Lejren er
omgivet af Pigtraadshegn med
elektrisk Højspænding, og en
Afdeling Stormtropper er sta-
dig paa Vagt.

1. september 1939

Politibekendtgørelse angaaende Forberedelse af Mørklægning.

Under Henviisning til Indenrigsministeriets Bekendtgø-
relse af 31. Aug. 1939 om Borgernes Pligter under Mørk-
lægning, indskræpes det herved alle — private Personer,
Virksomheder og Institutioner, saavel som offentlige Myn-
digheder — at det ved Bekendtgørelsen er paabudt alle,
redede nu at foretage de fornødne Forberedelser til Mørk-
lægning, saaledes at denne med korteste Varsel kan iværk-
settes efter de Forskrifter, der er angivet i Bekendtgørel-
sen. Denne er oplæst i Radioavisen og optrykt i samtlige
Byens Dagblade.
Det paahviler herafter enhver omgaende at sikre sig
eventuelt ved Indkob, fornødent Materiale til Afblændinger
eller Tilslækninger, saaledes at intet Lys er synligt fra Luf-
ten. Om den nærmere Fremgangsmaade maa henvises dels
til den til alle Husholdninger maa henvises dels
vedrørende Luftværnsforanstaltninger, maa henvises dels
Eksemplarer henligger til Afhentning, hvorhen
samt til de i Dagbladenes Tilføjelser, hvorhen
Luftværnsafdelingen.

Unge kan lære af besættelsen

Maria Juul Svalling

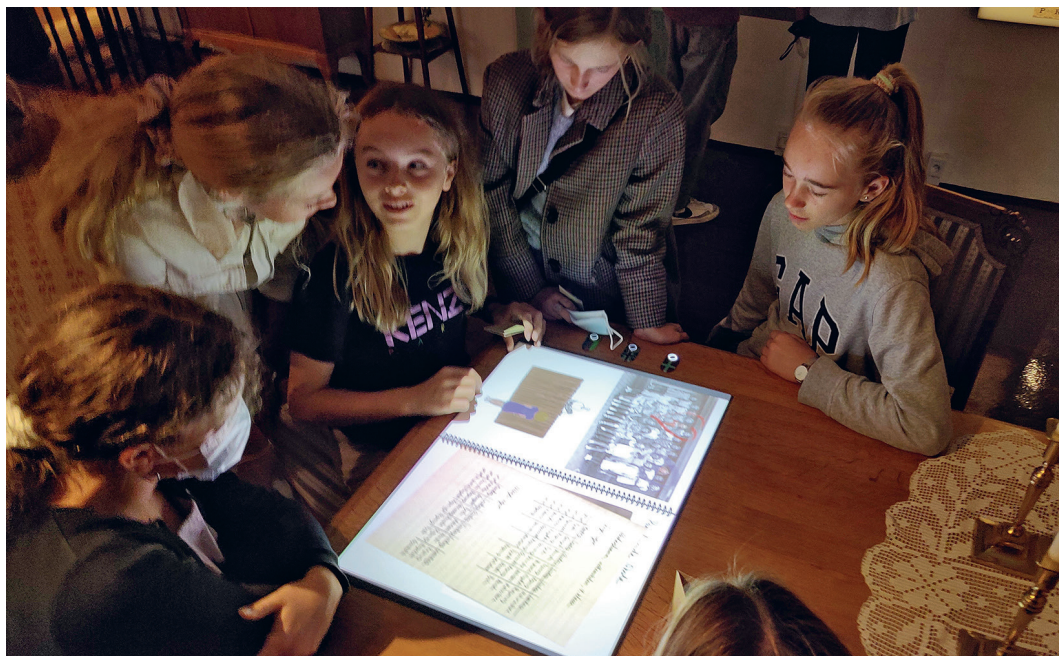
Historien skal gøres relevant for nutidens unge. Det har været en vigtig del af Besættelsesmuseets strategi for formidlingen om besættelsen i Aarhus. I 2020 var det 75 år siden, at Danmark blev befriet, og af naturlige årsager har mange unge ikke et familiemedlem, der kan fortælle om livet under besættelsen. Derfor har Besættelsesmuseet udviklet kildepakker, en avis og et dilemmaspil til de ældste klasser i grundskolen og på ungdomsuddannelserne. Historiker Maria Juul Svalling fortæller om arbejdet med at udvikle undervisningsmaterialet.

Undervisningsmaterialet har den ambitiøse målsætning at gøre nutidens unge i stand til at leve sig ind i følelser og begivenheder, som fandt sted for 75-80 år siden. På den måde kan de også sætte deres egen tid i perspektiv. Ud over at materialet naturligvis skal leve op til faglige krav, skal materialet også være nemt for lærerne at anvende. Derfor valgte museet at ansætte en fokusgruppe, der bestod af fem lærere fra folkeskoler og gymnasier i Aarhus og omegn.

Samarbejde med lærere og elever

Museet har sammensat en særlig undervisningsavis, der dækker hele krigen.

Fokusgruppen udvalgte, hvilke forløb museet skulle videreudvikle ud fra museets idékatalog, og vejledte i, hvilke mål forløbene skulle leve op til. I både folkeskolen og gymnasiet er det et krav til eksamen i historie, at eleverne kan arbejde med kilder og lave et innovativt projekt. Det er ofte en stor udfordring for lærerne. Det er ikke al-

tid så ligetil at få fingrene i historisk kildemateriale, når eleverne skal rådgives om, hvad et innovativt historisk projekt kan bestå af.

Besættelsesmuseets løsning er kildepakkerne, som er museets undervisningsforløb. Formålet med kildepakkerne er at give eleverne mulighed for at komme helt tæt på fortidens mennesker ved at arbejde metodisk med det historiske kildemateriale.

Kildepakkerne er samlinger af originalt kildemateriale fra Besættelsesmuseets arkiv, der er indscannet digitalt og tilpasset opgavesæt. Kilderne kan være alt fra dagbøger og madopskrifter til lovtekster og politiske taler. De er ordnet tematisk, så hver pakke behandler et specifikt emne. Det kan være husmorens hverdag eller modstandsbevægelsens likvideringer af stikkere. Den tematiske opdeling gør, at lærerne hurtigt kan skabe overblik og downloade kildematerialet fra museets hjemmeside.

På Besættelsesmuseet formidles historien om hverdagen i Aarhus anno 1944, blandt andet igennem 9-årige Hannes dagbog. Fokus på den lokale og personlige historie gør det lettere for nutidens unge at perspektivere fortiden til nutiden.

Fortiden i nutiden

Besættelsesmuseet er et lokalhistorisk museum, og formidlingen bygger på den nære historie – historien om Aarhus. Den lokale og personfortalte historie er bevaret i undervisningsmaterialet, og det

kommer tydeligt til udtryk i de tre nye undervisningsforløb. Historien bliver genkendelig for eleverne, der kender steder og navne fra deres egen hverdag. På den måde møder fortiden nutiden.

Det personlige og lokale perspektiv udvikler elevernes kildekritiske evner og giver forståelse for brug af historien. Desuden indeholder kildepakkerne forslag til, hvordan man kan arbejde videre med kildematerialet i et innovativt projekt, som underviserne efterlyste. For eksempel ved at bruge kilderne til at lave en hjemmelavet dokumentarfilm eller en byvandring.

Samarbejdet med lærerne var en gevinst for processen. Fokusgruppen hjalp med at udforme arbejdsspørgsmålene til kildepakkerne og udvælge temaerne, så forløbet lever op til de faglige krav i både grundskole og på ungdomsuddannelser.

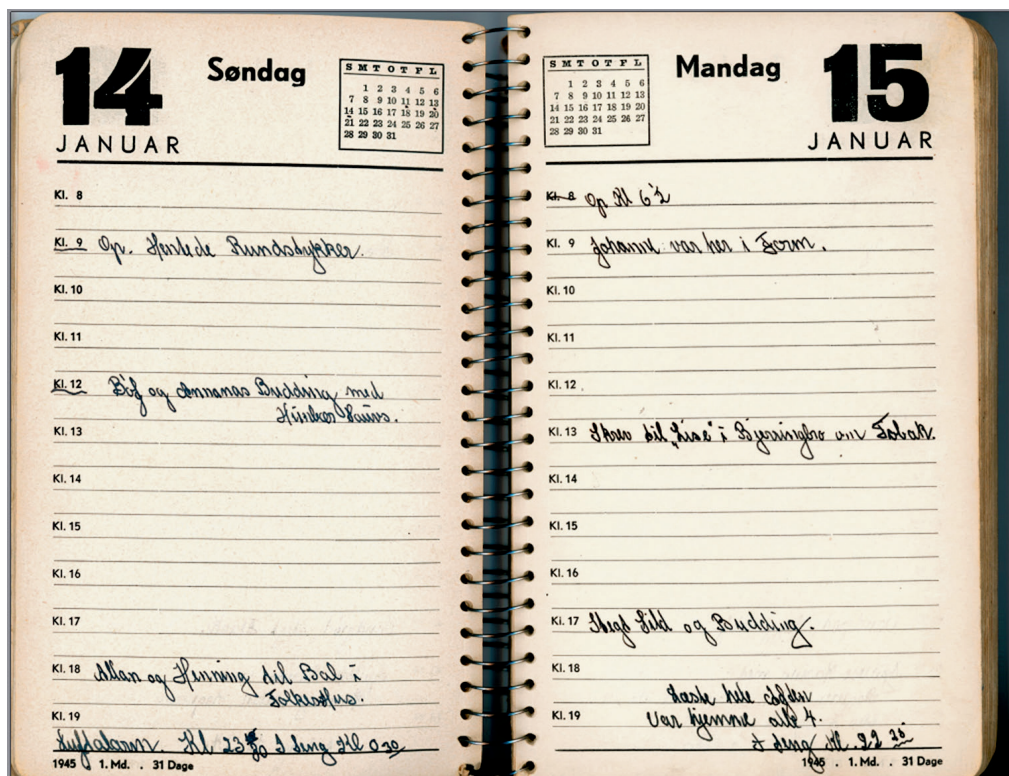
Tæt på historien

Det er et af Besættelsesmuseets stærkeste våben, at det var her, det skete. Museet har til huse i den gamle politistation, som fra 1944-1945 var hovedkvarter for det frygtede tyske sikkerhedspoliti, Gestapo. Når gæsterne bevæger sig rundt i cellerne, som nu er indrettet til udstillinger, befinder de sig lige i hjertet af historien.

Det er en fantastisk mulighed for at komme tæt på historien, men ud fra et praktisk perspektiv har det også sine udfordringer. De små lokaler og labyrintlignende gange i den historiske bygning gør det vanskeligt at lave undervisningsforløb for klasser med 20-30 elever. Derfor var næste udfordring, hvordan vi får historiens vingesus ind i klasselokalerne.

Løsningen blev klassisk. En avis. En undervisningsavis. En fysisk avis, som museet har udformet og trykt, så den er identisk med 1940'ernes aviser. Den er sammensat af artikler, annoncer og reklamer fra den aarhusianske, socialdemokratiske avis 'Demokraten'. Når eleverne arbejder med avisen og læser originale artikler i datidens sprog, kommer de tæt på fortiden.

Avisen indeholder historier fra perioden 1939-45, hvor hvert opslag omhandler et år. Den skaber overblik over perioden – ud fra et lokalt, nationalt og globalt perspektiv. Eleverne bliver ud over det kildekritiske arbejde i stand til at identificere sammenhænge mellem globale begivenheder og ændringer i danskernes hverdagsliv.

Viden for alle

Fokusgruppen gjorde opmærksom på, at mange skoler uden for Aarhus C ikke har ressourcer til at tage på ekskursioner. Det var endnu et argument for at udarbejde de tre undervisningsforløb i transportable udgaver.

Det er dilemmaspiilet et godt eksempel på. Her er udstillingens gennemgående element – legitimationskortet, hvor man følger en persons historie – omformet til et rollespil i et fysisk kortspilformat.

I spillet trækker hver elev en person, hvis historie de skal følge. Det kan for eksempel være en dansk nazist eller en husmor. Undervejs i spillet møder spillets personer et dilemma, som de skal tage stilling til. Personerne i spillet er fiktive, men historierne og dilemmaerne er baseret på virkelige mennesker og begivenheder fra Aarhus. På den måde får eleverne et konkret indblik i historien. Dilemmaerne gør det tydeligt for eleverne, at besættelsens moralske valg ikke kun kan gøres op i sort og hvidt.

En husmors dagbog fra besættelsen er en af de kilder, som eleverne støder på i kildepakkerne. Eleverne går selv på opdagelse i de originale kilder.

Begejstring for det analoge

Det var fra processens begyndelse besluttet, at udviklingen af materialet skulle inkludere en test på målgruppen, hvor eleverne skulle afprøve forløbene og give bud på det endelige resultat. Fokusgruppen skaffede kontakt til seks skoleklasser fra 8. klasse til 3. g.

De unge var begejstrede for at arbejde med rigtige kilder. Da vi spurgte eleverne i en 9. klasse om, hvordan vi kunne gøre avisen endnu bedre, foreslog en elev, at man kunne gøre den digital. På den måde ville materialet være mere i tråd med, hvad de unge var vant til. Meget mere nåede der ikke at blive sagt, før klassekammeraterne protesterede. En anden elev sagde, at det var bedre at sidde med en fysisk avis. På den måde følte man sig nemlig som en detektiv, der gik på jagt i historien. Begejstringen for det analoge var gennemgående for alle klasserne, hvor materialet blev afprøvet.

Eleverne havde flest konstruktive kommentarer til dilemmaspillet. Det var i særlig grad spillets regler og komplicerede sprog, som skulle tilpasses. Samarbejdet med eleverne viste, at eleverne ikke forstod flere af datidens udtryk, for eksempel værnemager, bolsjevik og angiveri. Dog syntes eleverne, at spillet og personerne i spillet var mere virkelighedstro og lettere at leve sig ind i, når sproget passede til tiden. Derfor foreslog de, at der kunne følge en ordforklaring med til spillet. Ordforklaringen blev tilføjet, og eleverne var med til at udvælge ordene.

At huske, hvad man har lært

At de tre nye undervisningsforløb lægger vægt på aktiv deltagelse, vakte størst begejstring hos de unge. Før testene i skoleklasserne blev dilemmaspillet mødt af skepsis fra nogle af museets samarbejdspartnere og endda fra elever. Ville det blive for meget sjov og ballade? Ville eleverne reelt lære noget af at spille frem for at læse kilder?

For at afprøve tvivlen skulle hvert forløb testes af mindst to forskellige klasser – en folkeskoleklasse og en gymnasieklasse. To uger efter testen vendte vi tilbage til klasserne for at spørge eleverne, hvad de kunne huske fra sidst.

Både museets medarbejdere og lærerne var imponerede over, hvor meget eleverne kunne huske. Mange fremhævede detaljerige historier om besættelsen, begivenheder, centrale personer og slogans fra reklamer i avisen.

Lisbjergskolens 9. klasse evaluerer avisen. Eleverne fra 8. klasse til 3. g var med til at teste og færdiggøre undervisningsmaterialet.

Om dilemmaspiilet sagde en 9.-klasseselev fra Lisbjergskolen: "Det var sjovt at lære historie igennem et spil. Det var mere spændende end almindelig undervisning. Man kan bedre huske det, man lærte, fordi man skulle leve sig ind i det."

Der er ingen tvivl om, at eleverne levede sig ind i materialet og besættelsens problemstillinger. Under testene kom det i flere tilfælde til højlydte diskussioner i klasserne, når der blev spurgt, om karakteren Marius fra dilemmaspiilet var en stikker eller ej.

Forløbene med testklasserne viste, at eleverne fik forståelse for, hvad besættelsen indebar, og hvad mangeltid og krisetid betød for menneskene under krigen.

De unge kan lære af besættelsen

Museets nye undervisningsmaterialer tydeliggør vigtigheden af vores demokrati for de unge. Eleverne opdager på egen hånd, at frihed til at forsamles, til at tale og til at demonstrere ikke kan tages for givet.

I dilemmaspiilet skal eleverne leve sig ind i besættelsestidens mennesker. Alle dilemmaer er baseret på virkelige hændelser i Aarhus.

I det nye undervisningsmateriale arbejder eleverne med originale kilder og lærer at arbejde kildekritisk og at identificere og analysere historiebrug. De lærer at sætte deres egen tid i perspektiv og få en dybere forståelse for vores fælles historie og at forholde sig kritisk til de mange informationer og fake news, der præger de unges hverdag i dag.

Good learning

The Occupation Museum has developed three new teaching programmes in close cooperation with teachers and pupils from primary and high schools. The aim was to make the Occupation relevant to the young people of today.

Good learning depends on the young finding the material stimulating, entertaining and relatable. For that reason the Occupation Museum involved six school classes who helped to test and adapt the courses. The new courses were developed in close collaboration with a focus group consisting of teachers from primary and high schools.

The three courses are based on local-historical, source-close and personally narrated material. This means that the pupils themselves go exploring history at eye-level with the people of the past. Through source-critical analysis they gain an understanding of life during the Occupation and its significance for the society of today.

Farver på byen

Erik Nellemann Nielsen

I 1920'erne var der virkelig knald på reklamer på husgavle og facader. Hele farvepaletten blev taget i brug. Med en gavmild donation fra Spar Nord Fonden har Den Gamle By genskabt en lang række farverige reklamer i 1927-kvarteret. Den Gamle Bys skiltemalere Anton Bo Stephansen og Kent Overby Stück er begge uddannet i Den Gamle By og glæder sig over at bruge deres evner og samtidig bevare et håndværk: "Det er fedt at sætte sit præg på byen, og som tidligere graffitimaler er det sjovt ikke at skulle spørge om lov," smiler Anton. I artiklen fortæller museumsinspektør Erik Nellemann Nielsen om gavlmaleriernes historie og om at udvælge og finde farverne ud fra sort-hvide billeder.

Reklamer var et almindeligt syn i gadebilledet i 1920'erne, fordi øget konkurrence havde skabt et behov hos virksomheder og butiksejere for at reklamere for produkter.

Udbredelsen af reklamer skyldes industrialiseringen, der tog fart fra midten af 1800-tallet. Før industrialiseringen kendte producent og køber som regel hinanden. Man gik til skomageren og bestilte et par sko og til snedkeren for at bestille et bord. Samtidig regulerede lav antallet af producenter, så der aldrig opstod alvorlig konkurrence. Alt dette ændrede sig med næringsfrihedsloven af 1857 og med maskinernes indtog, der førte til en standardiseret serie- og masseproduktion. Nu producerede man til ukendte købere, og bindeledet mellem producent og køber blev detailforretningerne. Uden det personlige møde med forbrugerne var producenterne nødt til at reklamere, og det kom til at præge bybilledet.

At en cigaret-reklame i dag er politisk ukorrekt, gjorde ikke skiltemalernes lyst til at kaste sig over opgaven mindre. Den Gamle Bys ADA-MAS-reklame 2020.

Den dårlige smag

Mange betragtede reklamer som udtryk for dårlig smag, og reklamerne blev i bedste fald set som et nødvendigt onde. Diskrete og velanskrevne borgere kunne selvfølgelig ikke forlige sig med reklamens anmassende væsen. I bogen 'Tandlægegerningen: Raad og Vink for den unge Tandlæge' fra 1929 står der: "Det er ganske uundgaaeligt, at megen Skiltning overfor Publikum stiller Tandlægerne i et for vor Anseelse uheldigt og alt for merkantilt Skær."

Selv i reklamebranchens eget fagblad 'Dansk Reklame' kritiserede en anmeldelse hårdt en udstilling med forslag til gavlmalier. Det var Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, der i 1927 havde udskrevet en konkurrence. Om forslagernes kvalitet skrev bladet: "Ingen af de i Raadhushallen smukt og overskueligt udstillede Konkurrencebilleder viser, ærlig talt, nogen større kunstnerisk Fantasi eller reklameteknisk Kundskab."

Trods det blakkede ry både kunstnerisk og i omdømme var reklamer på gavle og facader udbredte i danske byer i 1920'erne. Derfor gik vi i Den Gamle By i gang med at lave gavl- og facadereklamer i 1927-kvarteret.

Malermester Otto Dahms gavlmaleri for cigaretmærket ADAMAS kan ses i midten af billedet. Vi er på Frederikssundsvej i København i 1927, hvor mange gavle er udsmykket med reklamer. Foto: Københavns Museum, ukendt, 1927.

Udvælgelsen af reklamer

Metoden var ganske enkel, når vi skulle vælge reklamerne. Først fandt vi fotografier af gavlmalerier for at sikre, at reklamerne var historisk korrekte. Siden valgte vi repræsentative reklamer for 1920'erne, og ideen var, at de samtidig skulle få museets gæster til at relatere til i dag. Når motiverne var valgt, skulle vi fastlægge farverne, for fotografierne fra 1920'erne er i sort-hvid.

Vi gik på opdagelse i arkiver og på magasiner og sammenlignede fotografiernes reklamer med emaljeskilte, æsker, papskilte, reklamer på møbler og ugeblade. Alt i tæt dialog med Den Gamle Bys malere, som ved, hvilke farver man normalt kombinerer.

Og så var der spørgsmålet om, hvor tæt på de historiske forlæg vi skulle lægge os. Researchen viste, at de fleste gavltreklamer var store kopier af emballager og de reklamer, der blev trykt i tidens blade og aviser og på emaljeskilte. Vi kunne altså ikke tillade os at være for kreative i udformningen af gavltreklamerne.

Cigaretten ADAMAS og malermester Otto Dahms

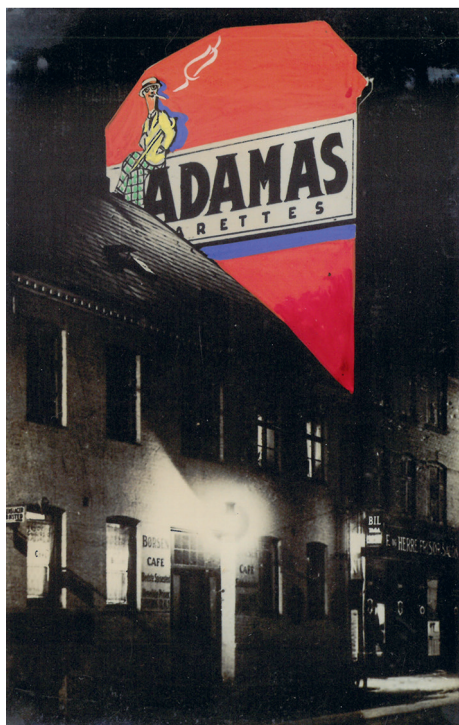
I dag er det forbudt at reklamere for tobaksprodukter i Danmark, men det var det bestemt ikke i 1927.

Det var derfor ganske naturligt, at den måske mest kendte maler af gavltreklamer, den københavnske malermester Otto Dahms, i 1927 fik en opgave af American Tobacco Co. På en gavl på Frederikssundsvej i København skulle han male en reklame for det nye cigaretmærke ADAMAS.

Otto Dahms malede sin første gavltreklame for Richs kaffeerstatning i 1913. I løbet af de næste 30 år malede han 1.400 gavltreklamer, og det understreger, at gavltreklamerne var en meget benyttet reklameform i mellemkrigstiden. Han fik farvelagt et fotografi af gavltreklamen ADAMAS til sit salgsmateriale. Derfor kan vi se og nærstudere en 1927-gavltreklame i farver. Det har været en uvurderlig hjælp – ikke mindst fordi vi ikke kunne finde et forlæg for reklamen i aviser, i ugeblade eller på emaljeskilte.

Vi formoder derfor, at Otto Dahms fik frihed til selv at male og arrangere ADAMAS-manden, så den passede til gavlen. Det kunne malermestre altså godt tillade sig i 1927. Andre holdt sig til forlæggene. I Aarhus var der en stor ADAMAS-reklame, som reelt var en forstørrelse af et emaljeskilt.

Man kunne altså holde sig til allerede eksisterende forlæg eller

Gavlreklame fra 1927. Gavlreklamer var populære i mellemkrigstiden. Foto: John Juhler Hansen.

lade være. På den måde kunne vi tilpasse og lave om på de forskellige forlæg og samtidig være historisk korrekte.

En lærerig proces

Det bekom Den Gamle Bys to skiltemalersvende godt at få frihed til at skabe ADAMAS-reklamen, så den passede til en mindre gavl på posthuset i 1927-kvarteret.

Skiltemaler Anton Bo Stephansen fortæller: "Først lavede vi en skitse af reklamen, og dernæst blev skitsen tegnet ind på en tegning af gavlen med de rigtige mål. Så kom et af vores yndlingsøjeblikke. Det var, da alting var gjort klart, målene tegnet op, farverne blandet, og vi stod over for den nøgne gavl og vidste, at vi nu skulle forvandle den til et stort skilt – et stort budskab."

Reklamen er malet med linolie, ligesom alle de andre gavlreklamer i bydelen er. Det gav malerne udfordringer: "Man lærer at kigge på vejrudsigten, for linoliemaling er et døgn om at tørre. Men da vi først havde fået kendskab til problemerne, opdagede vi også, at vi

Skiltemalerne Anton Bo Stephansen og Kent Overby Stüch på deres værksted i 1927-kvarteret. På udvalgte dage kan gæster besøge værkstedet og få en snak om skiltemalerfaget.

faktisk kunne skabe mange gode ting med linoliemalingen – som i 1920'erne. Det var en lærerig proces.”

For at gøre det hele så 1920'er-agtigt som muligt valgte skiltemalerne også at male gavlene uden brug af projektor. Det er ellers moderne at projektere en skitse op på gavlen, så det er nemt at male efter den. Men reklamerne er malet efter målestok og på øjemål.

Carl Christensens automobilforretning

En meget velegnet gavl til reklamemaleri var facaden på automobilforretningen. Forretningen viser en nyopført 1927-bygning, og derfor skulle reklamerne være fra samme år. De tre reklamer annoncerer alle for dagligvarer. Sunlight for Sunlight sæbe, OTA for morgenmadsproduktet OTA Solgryn og en reklame for øl fra Ceresbryggeriet i Aarhus.

OTA Solgryn er et dansk morgenmadsprodukt, som blev produceret på Lolland fra 1898. OTA Solgryn kan stadig købes i danske butikker, og mange kan måske huske 2008-reklamerne for OTA med fodboldspilleren Michael Laudrup i hovedrollen. Men allerede i 1920'erne blev der reklameret for morgenmaden i Ryesgade i Aarhus.

I 'Tidens Kvinder' fra 1927 fandt vi en OTA-reklame med en OTA-æske og sloganet ”Spis OTA-GRYN og bliv stærk”, der også kan ses på gavltreklamen fra Ryesgade. Sloganet tog OTA patent på i 1923.

Nu manglede vi blot farverne. De blev fastlagt med en reklame, som vi desværre ikke kunne datere præcist. Men da slogan og tekst på æsken er den samme som på reklamen fra 1927, er det sandsynligt, at en OTA-æske i 1927 har set ud som denne reklame.

De andre reklamer

OTA-Grynreklamen er omkranset af en reklame for Sunlight sæbe og for øl fra Ceres, og midt i 1927-bykvarteret findes den farverige reklame for OMA-margarine. Det er planen, at der i 2021 skal komme yderligere to reklamer og et udhængsskilt til Schous Sæbehus. Skiltemalerne har deres værksted i 1927-kvarteret. Er man heldig, kan man opleve dem arbejde med de kommende reklamer.

Alle reklamerne er sammen og hver for sig gode eksempler på, hvad reklamerne gjorde ved bybilledet i 1920'erne, og de fortæller gode historier om Danmark i de år.

OMA-reklamen i Den Gamle By. Navnet OMA blev lanceret af Otto Mønsted A/S i 1909, og fra 1910'erne kunne man se denne type OMA-reklamer med beduinen og kamelen i byerne.

Reklamerne adskiller bydelen 1927 fra de ældre dele af Den Gamle By. De viser, hvordan reklamerne dominerede de danske byer i 1920'erne, og de får besøgende til at reflektere over reklamernes rolle i gadebilledet i dag 100 år efter.

Gables and facade advertisements

In the summer of 2020, Den Gamle By was able to present six gable and facade advertisements that illuminate the street scene in the 1927 neighbourhood. The work with the advertisements has been an inspiring and instructive job for Den Gamle By's sign painters.

In 1927 the gable and facade advertisements could be created as copies of enamelled or other existing models, or they could be adapted to the gables. The painters had a high degree of freedom in the work – as did Den Gamle By's sign painters when they were to recreate the gable advertisements in the 1927 neighbourhood. The gable and facade ads are an important element of the street scene in the 1927 neighbourhood and show what meant something at the time. They point forward to a more modern period to which the museum visitors can relate today.

Årsberetning for Dansk Center for Byhistorie

Mikkel Thelle

Centeret har haft et år præget af nye initiativer som den lille bys modernitet og grænsen mellem by og land. Det har været kombineret med en bredere indsats om eksisterende forskningsfelter som byens miljøhistorie, velfærdssamfundet og urbane infrastrukturer. Arbejdet med middelalderens byhistorie kaster fortsat nye resultater af sig. Som alle andre har centeret mærket coronaepidemien, der har betydet begrænsninger, men også givet anledning til nye orienteringspunkter om bylivets tilpasning til corona. Mikkel Thelle, leder af Dansk Center for Byhistorie, fortæller om årets gang og centerets projekter.

Modernisering og velfærdsby

Interessen for byernes særlige rolle i velfærdsudviklingen og moderniseringsprocesserne i det 20. og 21. århundrede har det forløbne år ført til mange aktiviteter. Et eksempel er seminaret 'Den Lille Bys historie', der blev afholdt i januar. Det var en udløber af to igangværende ph.d.-projekter om mindre danske byers modernisering, hvor begge ph.d.-studerende har museumsbaggrund. Historiker Helle Nissen Gregersen har været på ophold i centeret med et projekt om virksomheden B&O og dens betydning for Struer, og Christian Ringskou sammenligner i sit ph.d.-projekt udviklingen i Skjern og Ringkøbing, hvor den fremstormende stationsby udfordrede den gamle købstad og naboby. Med en fod i hver lejr gik seminaret ikke overraskende på tværs af museum og universitet og blev

så velbesøgt, at perspektivet nu bliver bærende i et temanummer af Erhvervshistorisk Årbog. Velfærdstemaet har vakt interesse i det internationale forskningsmiljø og bragt centeret i kontakt med byhistorikere i Sverige, Tyskland, Belgien og Storbritannien.

Både i Danmark og udlandet forskes der i, hvordan større byer udvikler sig til urbane regioner. Centeret var inviteret med i et rådgivende panel om den 'Østjyske Millionby', der diskuterede fremtiden for området mellem Randers og Haderslev. Rådet blev ledet af Aarhus Kommune og støttet af Realdania og er mundet ud i et byudviklingsatlas som grundlag for fremtidig byplanlægning i Midtjylland og en engelsksproget bog med bidrag fra centeret. I den anden ende af landet er centeret med i et samarbejde om Københavnsregionen, som i 2020 resulterede i første nummer af tidsskriftet 'Metropol'.

Byens natur – urban miljøhistorie

Som udløber af vores løbende forskning i miljø og by er centeret i tæt samarbejde med Den Gamle By en del af forskningsprojektet 'Bylivets sorte omstilling', der i maj måned modtog støtte fra Velux Fonden. Museer og universiteter skal som partnere i projektet undersøge, hvordan byerne og menneskers dagligdag siden midten af 1800-tallet i stigende grad blev afhængige af et højt energiforbrug i form af industriel produktion, elektrificering, fjernvarme og transport. Og dermed forbundet til afbrænding af kul og olie. Mens vi i dag stræber mod grøn omstilling, vil projektet undersøge bylivets sorte omstilling de seneste 150 år. For hvordan kom vi overhovedet hertil?

Forskningsprojektet Entangled Fluid Cities, som blev præsenteret i årbogen 2019, undersøger, hvordan vand har indvirket på de danske byers udvikling i det seneste århundrede. Projektet blev i 2020 præsenteret på konferencen 'Governing Urban Natures', der blev afholdt på Aarhus Universitet 4.-5. december i et samarbejde mellem Dansk Center for Byhistorie og de to forskningscentre Urban Orders og Centre for Environmental Humanities, begge Aarhus Universitet. Konferencen skabte nye danske og internationale kontakter til forskere i by og miljø, som vi forventer kan bidrage i samarbejder i de næste år.

Da covid-19 ramte, fortsatte arbejdet fra hjemmekontorerne, og pandemien gav endda anledning til nye projekter. Centeret blev involveret i indsamlingsprojektet 'Den pandemiske by', der ledes af

Mikkel Bille fra Roskilde Universitet med støtte fra Velux Fonden. Projektet kobler centerets felt for by og natur med interessen i byens rum under corona, som har tæt forbindelse til Den Gamle Bys indsamling af coronadagbøger.

Et andet projekt om by og miljø blev afsluttet i 2020, da samarbejdet med Danmarks Tekniske Universitet om byernes kvælstofudledning omkring år 1900 blev samlet i en artikel i det internationale tidsskrift 'Water'.

Vejforløb, læsning og lydens historie

I løbet af året har der været afholdt workshops i projektet Viabundus, der i et transnationalt samarbejde undersøger vejforløb mellem byerne i middelalderens Nordeuropa. Den danske del af projektet, 'Middelalderens vejforløb i Danmark', begyndte i år og er støttet af Kulturministeriets Forskningsudvalg. Det bliver udført for centeret af Kasper Holdgaard Andersen og Peter Jensen på Moesgaard Museum. Resultaterne bliver senere samlet i en antologi, og centerets website udvikles med en kortfunktion.

På middelaldersiden er centeret involveret i Research Network for Urban Literacy, som i 2020 gik ind i sin afsluttende fase. Projektets resultater har været fremlagt på en række seminarer og konferencer og bliver nu samlet i en engelsksproget antologi om læsning og læsekultur i middelalderens Danmark. Antologien udkommer i 2021.

Som beskrevet i årsberetningen fra 2019 er et nyt forsknings- og formidlingsprojekt sat i gang. Det handler om byens lyde og historiske lydlandskaber med vægt på dialekter og sprogfællesskaber. Centeret er partner i projektet, der ledes af Københavns Museum og er støttet af Velux Fonden. Mikkel Thelle sidder i projektets følgegruppe og deltager med et delprojekt om lyd i københavnernes erindringer fra omkring år 1900. Historiestuderende Kathrine Kjær Schmidt deltog som centerets praktikant på projektet med undersøgelser af bosætnings- og erhvervsmønstre. Projektet kan gøre os klogere på, hvordan byens lyde har formet tilværelsen, og på sigt indgå i de involverede museers formidling.

Festskrift og internationale netværk

Professor Bjørn Poulsen har i sin forskning været med til at sætte en ny dagsorden for udforskningen af forholdet mellem land og by. Da

Bjørn Poulsen fyldte 65 år i marts 2020, stod historiekolleger bag et festskrift, der hyldede Bjørns indsats for historiefaget. 'Land og By på Tværs 1000-1800' blev udgivet af Dansk Center for Byhistorie og redigeret af Mikkel Thelle og Mikkel Leth Jespersen.

Centeret har fortsat sit samarbejde med to ledende forskningscentre i Europa, Center for Urban History, henholdsvis i Antwerpen og Leicester. Det resulterede i et besøg i oktober 2019 af gæsteforsker Ilja van Damme fra University of Antwerp, som holdt forelæsningen 'From consumer revolution to mass market', og i et større samarbejde om byer og infrastruktur. I efteråret 2020 har centeret modtaget den franske ph.d.-studerende Dorian Bianco fra Sorbonne Université i Paris. Dorian Bianco vil skrive om dansk tæt-lav arkitektur som del af velfærdssamfundets boliger.

Undervisning, vejledning og praktik

Mikkel Thelle har i foråret været vejleder på to historiespecialer om byhistoriske emner, der begge lå i forlængelse af tidligere praktikforløb ved centeret, og gennem undervisning i 'Kulturhistoriens teori og metode' i løbet af efteråret har centeret knyttet historiestuderende til det løbende arbejde med museer og kulturhistorie. I efteråret udgav centeret på sin hjemmeside rapporten 'Latinerkvarteret i Aarhus. Et historisk kvarter med mange ansigter', der var skrevet af historiestuderende Laura Luise Løkke Berg og Mia Gulvad Jørgensen og var resultatet af et praktikforløb i centeret.

Desuden er centeret vejleder på et praktikforløb, hvor Joar Nielsen underviser i national identitet på Rødding Højskole og skriver på et speciale om 'Bedre Byggeskik', og en praktik på Aarhus Universitet, hvor Maja Rasmussen har et emne om arbejdspladser og forestillinger om det gode arbejde.

Hvad er centeret?

Dansk Center for Byhistorie er en selvstændig forskningsinstitution og et samarbejde mellem Aarhus Universitet og Den Gamle By. Centerets bestyrelse består af museumsdirektør Thomas Bloch Ravn, institutleder Bjarke Paarup, Institut for Kultur og Samfund ved Aarhus Universitet, professor Bjørn Poulsen, Historisk Afdeling ved Aarhus Universitet, seniorforsker Jørgen Mikkelsen, Rigsarkivet, formand for Dansk Komité for Byhistorie, og stadsarkivar Søren Bitsch

Christensen, Aarhus Stadsarkiv, der er adjungeret lektor ved centeret. Som observatører sidder overinspektør Martin Brandt Djupdræt, Den Gamle By, og professor Mary Hilson, afdelingsleder på Historisk Afdeling, Aarhus Universitet.

Centeret ledes af lektor Mikkel Thelle, og ph.d. Mikael Frausing er ansat som videnskabelig medarbejder. Desuden er der tilknyttet yngre forskere og studerende. Ph.d. Mikkel Høghøj er postdoc ved centeret i forskningsprojektet *Entangled Fluid Cities*, Christian Ringskou udfører et ph.d.-projekt om Ringkøbing og Skjerns nyere historie, og Silke Holmqvist nærmer sig afslutningen på sit ph.d.-projekt om gæstearbejdere i 1970'erne. Emma Barnhøj Jeppesen, Kasper Jacobsen og Maria Slæggerup har været tilknyttet som projektansatte. Den 1. september bød vi velkommen til historiestuderende Mette Bonnema Fisker, som er ny studentermedhjælper i centeret. Hun efterfølger Emma Barnhøj Jeppesen, som stoppede i juni måned efter færdiggørelsen af studiet og kandidatgraden i historie.

Danish Centre for Urban History 2020

Through much of 2020, Covid-19 meant a change in routines, but also offered new possibilities. Confined to home offices, the Centre for Urban History had another busy year. Two new research grants have been received, both from the Velux Foundation. One project will look into the ways life in Danish cities became dependent on fossil fuels, and another deals with daily life during the corona crisis. We have also been working on urban nature and environmental urban history, cohosting an international conference and publishing articles on this subject. Projects on historical soundscapes of Copenhagen and medieval infrastructure in Denmark have begun, while the results from other projects on historical literacy and the evolving urban regions of the 21st century have been published or will be forthcoming in 2021. The Centre has been involved in several publications, seminars, teaching programmes and evolving international cooperation as well as networking with other European Centres of Urban History in Belgium, the UK and Germany.

Smag et stykke Danmarkshistorie

Restaurant GÆSTGIVERGÅRDEN.

Besøg Gæstgivergården i Den Gamle By – og smag et stykke Danmarkshistorie

Nyd en traditionel dansk frokost i Restaurant Gæstgivergårdens hyggelige omgivelser i 'De gamle stuer' eller 'Pejsestuens' historiske rammer. Du kan også fange en solstråle og nyde dit måltid under åben himmel i den hyggelige gårdhave.

Lad dig friste af et bredt udvalg af lune og kolde frokostretter og smørrebrød inspireret af Frk. Jensens

Kogebog fra 1901. Du kan også forkæle dig selv med kaffe og kage, som Den Gamle Bys egne bagere har bagt.

Vores kokke tilbereder maden fra bunden – og går selv på jagt efter årstidens grønt i Den Gamle Bys historiske haver.

Det er også muligt at booke Gæstgivergården til private sammenkomster – eller erhvervsarrangementer. Alt sammen midt i historien i Den Gamle By.

Den Gamle By

Tal og fakta

Thomas Bloch Ravn

Regnskab for 2019

Den Gamle By har haft travlt i 2019, men desværre har året ikke levet op til forventningerne, hvad angår besøgstal og indtjening. I alt 523.173 gæster besøgte i 2019 museet, og de samlede indtægter udgør 143.400.178 kr (143.126.264 kr i 2018), hvilket er udtryk for aktivitetsniveauet inklusive eksternt finansierede projekter. Resultatet udviser et underskud på 3.023.766 kr (903.964 kr i 2018) efter nettooverførsel af modtagen arv og sponsorater, der er bundet til specifikke fremtidige formål.

Resultatet kan specificeres således i tusinder:

	2019	2018
Entré- og salgsindtægter mv.	65.475	71.884
Offentlige tilskud	32.162	32.181
Arv og sponsorater	399	3.055
Tilskud fra private fonde til projekter	<u>45.364</u>	<u>36.006</u>
<i>Indtægter vedr. årets drift, projekter mv.</i>	143.400	143.126
Omkostninger til årets projekter	-45.364	-36.006
Andre eksterne omkostninger	-54.700	-43.946
Personaleomkostninger	-67.146	-63.432
Af- og nedskrivninger	<u>-88</u>	<u>-88</u>
<i>Resultat før finansielle poster</i>	-23.898	-346
Finansielle poster	-385	-116
Arv og sponsorater til specifikke bundne reserver	-399	-3.055
Anvendelse af specifikke bundne reserver	<u>21.658</u>	<u>2.613</u>
Årets resultat	<u>-3.024</u>	<u>-904</u>

Efter overførsel af årets resultat udgør den frie egenkapital nu 3.627.163 kr mod 6.650.929 kr i 2018.

Frugtboden er et projekt for unge med udviklingshandicap. Klædt som en familie fra landet i 1800-tallet sælger de unge sammen med to mentorer frugt, blomster og andet til byens gæster. Her deler Bjarke og Benjamin peber-
nødder ud.

Sådan finansieres Den Gamle By

Af Den Gamle Bys samlede omsætning på 143 mio kr udgør museets egne indtægter 65 mio kr, mens fondsbidrag, arv og sponsorer udgør 46 mio kr.

De resterende 32 mio kr er offentlige tilskud fra Kulturministeriet og fra Aarhus Kommune. Tilskuddene fra det offentlige udgør således blot 22 pct af museets samlede økonomi.

Aarhus Kommune bidrager årligt med 13,5 mio kr til drift af hele museumskomplekset Den Gamle By. Heraf er de 8,5 mio kr egentlige tilskud til selve Den Gamle By, mens den ene mio kr er overført i forbindelse med, at Den Gamle By overtog ansvaret for Dansk Plakatumuseum, og de 4 mio kr overført i forbindelse med overtagelsen af Aarhus Bymuseum.

Fra staten modtager Den Gamle By p.t. i alt 18,5 mio kr. Heraf udgør basistilskuddet de 10 mio kr. Da amterne blev nedlagt ved strukturreformen i 2007, overtog staten ansvaret for det hidtidige amts-tilskud på 2 mio kr, og i forbindelse med Den Gamle Bys overtagelse af Aarhus Bymuseum i 2011 fulgte statstilskuddet på 1 mio kr med. Da staten i 2006 besluttede, at der skulle være gratis adgang for børn og unge, kompenserede man Den Gamle By med 2,5 mio kr for manglende indtægt på området. Og de sidste 3 mio kr blev med virkning fra 2009 bevilget til at støtte udvidelsen af Den Gamle By med de nye bykvarterer.

Ifølge politikere, der var med dengang, var det hensigten, at bevillingen på 3 mio kr til de nye bykvarterer skulle være permanent, men af uransagelige årsager blev den begrænset til fire år. Bevillingen er siden to gange blevet forlænget med fire år, og i udspillet til finanslov for 2021 er bevillingen forlænget med to år til udgangen af 2022. Den Gamle By vil fortsat arbejde for, at bevillingen bliver gjort permanent.

Den Gamle Bys hovedsponsor og mediepartner er Jyllands-Posten. Derudover har museet en række arrangementssponsorer, hus-sponsorer og produktsponsorer, som trofast bakker op og er med til at sikre Den Gamle Bys virke. Se listen over sponsorer bagerst i årbogen. Den Gamle By er alle bidragsydere stor tak skyldig.

Donationer

Den Gamle Bys udvikling har i mange år især baseret sig på støtte fra fonde. Sådan er det fortsat, og største donator er som tidligere

A.P. Møller Fonden. Her i det store kriseår 2020 har substantielle donationer fra flere sider desuden været med til at holde hånden over Den Gamle Bys økonomi. Dels ved direkte tilskud, dels ved støtte til særlige indsatser.

Således har Salling Fondene sammen med Aarhus Kommune i år bevilget 8 mio kr i krisestøtte til Den Gamle By. Fra de statslige støttepakker har Den Gamle By modtaget i alt 10,7 mio kr. Og via Facebookgruppen "For alle os som vil redde Den Gamle By" er indkommet støtte på 1,1 mio kr ud over tre donationer på i alt 0,5 mio kr til særlige formål.

Age og Johanne Louis-Hansens Fond har doneret 2,5 mio kr til udvikling og etablering af udstillingen Godt Håndværk, som planlægges åbnet i 2022.

CAC Fonden har bevilget i alt 2 mio kr for årene 2021-23 til opbygning af en salgs- og arrangementsafdeling, der skal skabe yderligere indtjening til Den Gamle By i de kommende år.

En privatperson, der ønsker at være anonym, har doneret 250.000 kr til indkøb af møblement til Pejsestuen i museets nye restaurant Gæstgivergården. Og en anonym fond har doneret møblement for 756.588 kr til Hestestalden i Gæstgivergården.

En ligeledes anonym fond har doneret 250.000 kr med henblik på at holde hånden under Den Gamle Bys arbejde med børn og unge, herunder også indsatsen for socialt udsatte børn.

Den Gamle Bys årbog udgives i år med støtte på 100.000 kr fra Per og Lise Aarsleffs Fond og yderligere 100.000 kr fra en fond, der ønsker at være anonym.

Furi Appel og Gunnar Niskers Fond har tildelt Den Gamle By et Kulturlegat på 100.000 kr.

Til engelsk udgave af bogen "Museer for folk" har Bodil og Jørgen Munch-Christensens kulturlegat bidraget med 50.000 kr og Fabrikant Albert Nielsens og Hustru Anna Nielsens Fond med yderligere 30.000 kr.

Slots- og Kulturstyrelsen har støttet den kreds af østjyske museer, der arbejder sammen om et fællesmagasin, med 4,6 mio kr. Og til Den Gamle By har Slots- og Kulturstyrelsen bidraget med 365.500 kr til revision af museets samlinger og yderligere 182.125 kr til et særligt projekt for ensomme efter corona.

Besættelsesmuseets Venner har doneret 70.000 kr til indkøb af teleslyngeanlæg til den nye udstilling, og Børnekulturhuset ved Aarhus Kommune har bidraget med 18.250 kr til historiske legeaktører.

Besøg

Den Gamle By har normalt besøg af mange institutioner og personer, men i år er antallet i sagens natur begrænset af coronakrisen.

Mandag 9. december 2019 havde Den Gamle By traditionen tro besøg af en kreds af folketingsmedlemmer fra det østjyske. Deltagere var Heidi Bank, Anne Sophie Callesen, Camilla Fabricius, Mona Juul, Malte Larsen, Charlotte Broman Mølbæk, Katrine Robsøe og Fatma Øktem.

Kulturminister Joy Mogensen besøgte Den Gamle By 10. februar 2020, og derudover har folketingsmedlemmerne Birgitte Bergman, Charlotte Broman Mølbæk og Daniel Toft Jakobsen været på besøg.

13.-14. februar besøgte 60 kolleger fra Skansen i Stockholm Den Gamle By. I øvrigt har Lödöse Museum fra Sverige aflagt et besøg, det samme gælder også deltagerne fra Aarhus Universitets kursus i museologi og en kreds af undervisere fra læreruddannelserne i Norden.

A.P. Møller Fondens nye direktør Mads Lebech var på besøg 6. august.

Af møder med fagligt indhold kan nævnes seminaret om Den Lille Bys Historie, som 23. januar blev holdt i regi af Dansk Center for Byhistorie. Sammen med Historiske Dage og Gads Forlag arrangerede Den Gamle By i november Bogfestival med historiske samtaler i Helsingør Theater.

Indlæg ved konferencer

Året igennem holder museets medarbejdere talrige conferenceindlæg. Dog har antallet i år været stærkt begrænset på grund af coronakrisen.

4.-5. december 2019 stod Dansk Center for Byhistorie for at arrangere konferencen *Governing Urban Natures* på Aarhus Universitet, hvor lektor Mikkel Thelle og postdoc Mikkel Høghøj præsenterede forskningsprojektet *Entangled Fluid Cities*.

23. januar 2020 arrangerede Dansk Center for Byhistorie i Den Gamle By konferencen *Den Lille Bys Historie*.

Derudover har museets medarbejdere holdt adskillige foredrag. Efter 12. marts især digitalt.

Forskning, publikationer og debatindlæg

- Andersen, Kasper Holdgaard: Hvis man spidsede ører. Lyduniverser på land og i by i middelalderens Danmark, i Land og by på tværs 1000-1800. Festskrift til Bjørn Poulsen, 2020, side 489-518.
- Bager, Marianne: Inklusion – Viden og oplevelser for alle, i MiD Magazin nr. 41, marts 2020, side 40-42.
- Bager, Marianne: Inklusion – Viden og oplevelser for alle, afsluttede rapport til Slots- og Kulturstyrelsen om arbejdet med at skabe forløb under overskriften ”Inklusion – Viden og oplevelser for alle”, 2020.
- Djupdræt, Martin Brandt: Erindringslejligheden, i Danske Museer, forår 2020, side 13-15.
- Djupdræt, Martin Brandt, Christian Rasmussen, Anna Hansen, Camilla Junger, Vibeke Kieding Banik, Lasse Sonne Gustav Wollentz: Hur kan lärande uppmuntras genom design av sociala rum? 6. juni 2020 på www.socialspaces.eu.
- Frandsen, Allan Leth: Paradisiske dage – salvatorfester i Danmark, i Ølentusiasten 114, 2020, side 54-55.
- Frandsen, Allan Leth: Rød Tuborg – ikke så gammel som internettet påstår, i Ølentusiasten 115, 2020, side 58-59.
- Frausing, Mikael: Marselis-slægten og herregårdene omkring Aarhus, i Århus Stifts Årbøger, nr. 102, side 70-83.
- Hoff, Annette: Artikler til Dansk sølv i fortid og nutid. En dansk privatsamling, Christian Adamsen (red.), side 309-334 og 535-546.
- Hoff, Annette: Artikler til Danish Silver – Past and Present. A Danish Private Collection, Christian Adamsen (red.), side 309-334 og 535-546.
- Høghøj, Mikkel: Hvad kan vi lære af 'betonjunglens' historie? 1. del, i Eftertryk, sept. 2019, webartikel.
- Høghøj, Mikkel: Hvad kan vi lære af 'betonjunglens' historie? 2. del, i Eftertryk, nov. 2019, webartikel.
- Høghøj, Mikkel: Mass housing and the emergence of the 'concrete slum' in Denmark in the 1970s & 1980s, i Miles Glendinning, Svava Riesto (red.): Mass housing of the Scandinavian welfare states: exploring histories and design approaches. Edinburgh, 2020, side 8-18.
- Høghøj, Mikkel: Planning Aarhus as a welfare geography: urban modernism and the shaping of welfare subjects in post-war Denmark, i Planning Perspectives, oktober 2019, webartikel.
- Høghøj, Mikkel og Monika Motylinska: Spaces of fear in European ci-

- ties of the 20th century, i Moderne Stadtgeschichte (MSG), nr. 1, juni 2020, side 6-13.
- Høghøj, Mikkel og Mikkel Thelle: Sådan kan træ blive den byggesucces, beton var i 1960'erne, kronik i Information 20. september 2019.
- Høghøj, Mikkel og Mikkel Thelle: Tagungsbericht: Governing Urban Natures – Infrastructures, Citizenship and Municipal Ecologies, i Moderne Stadtgeschichte (MSG), nr. 1, 2020, side 170-173.
- Mathiassen, Tove Engelhardt: Jenny la Cour og Johanne Siegmundfeldt frem i lyset, i Slægtsbladet, Foreningen Pierre la Cours Slægt, 2019, side 12-13.
- Mathiassen, Tove Engelhardt: Tråde fra Askov-kvinder vævet ind i livsfortællingen, Årsskrift Askov Højskole og Efterskole (red. Mona Østerlund), 2019, side 46-49.
- Mathiassen, Tove Engelhardt: En teknisk opdagelsesrejse i et af Den Gamle Bys gulvtæpper, TENEN, nr. 3, 2020, side 7-10.
- Mathiassen, Tove Engelhardt: Død og sorg i midten af 1800-tallet, SKALK, nr. 2, 2020, side 19-22.
- Rasmussen, Christian: Søg og du skal finde – SoMe som indsamlingsværktøj, i Danske Museer nr. 5, 2019, side 28-30.
- Rasmussen, Christian: Fastelavnsbollen er tysk, kronik i Avisen Danmark 7. februar 2020.
- Ravn, Thomas Bloch: Museer for folk, 100 danmarkshistorier, Aarhus Universitetsforlag, 2020, 100 sider.
- Ravn, Thomas Bloch: The Story of Danish Museums, Focus on Danish History, Aarhus University Press, 2020, 100 sider.
- Ravn, Thomas Bloch: Den Gamle By, bidrag til Trap Danmarks bind 12 om Aarhus, 2020, side 12-14.
- Ravn, Thomas Bloch: Den Gamle By giver julen dybde og dimension, JP Aarhus 22. november 2019.
- Ravn, Thomas Bloch: Museer – en skandinavisk idé, der erobrede verden, kronik i Kristeligt Dagblad 10. marts 2020.
- Ravn, Thomas Bloch: Museer for fremtiden, kronik i Avisen Danmark 12. marts 2020.
- Ravn, Thomas Bloch og Mads K. Holst: Vores fælles historie er truet på livet, kronik i Jyllands-Posten 30. marts 2020.
- Ravn, Thomas Bloch: Kulturen efter corona vil søge mod det nære, debatindlæg i Kristeligt Dagblad 29. april 2020.
- Ravn, Thomas Bloch: Se Den Gamle By inden det bliver for sent, indlæg i Kulturmonitor 20. maj 2020.
- Ravn, Thomas Bloch: Museum for folket – ikke kun forskerne, kronik

- i Politiken 28. maj 2020.
- Ravn, Thomas Bloch: Digitale gengivelser kan ikke erstatte det fysiske museumsbesøg, debatindlæg i Kristeligt Dagblad 8. juni 2020.
- Ravn, Thomas Bloch: Vi har brug for anakronismer, kronik i Jyllands-Posten 13. juni 2020.
- Ravn, Thomas Bloch og Ulla Tofte: Ja tak til kolonihistorisk fortælling – men for hvem og hvordan?, debatindlæg i Information 30. juni 2020.
- Ravn, Thomas Bloch, Søren Bak-Jensen, Mads K. Holst og Ulla Tofte: De historiske museer fortæller, hvem vi er – derfor skal de fremtidssikres, kronik i Berlingske Tidende 19. september 2020.
- Ravn, Thomas Bloch: Der er også brug for Den Gamle By i fremtiden, Den Gamle Bys årbog 2020.
- Ravn, Thomas Bloch: Årets gang og planer for fremtiden, Den Gamle Bys årbog 2020.
- Schanz, Elsebeth Aasted og Nils Arne Sørensen: Grænsen er nået. Afstemningsplakater fra grænselandet 1920, Gads Forlag, 140 sider.
- Schanz, Elsebeth Aasted: Otto Nielsen. En eksplosion af lys og farver, forord i Lad stregerne tale om bladtegneren og plakatkunstneren Otto Nielsen af Conny og Torben Wolsted, Gads Forlag, 2020, side 9-18.
- Schanz, Elsebeth Aasted: Smørlandet gik i flæsket på den sønder-skudte ørn, essay i Politiken 9. februar 2020.
- Schanz, Elsebeth Aasted: Hvor går grænsen?, kronik i Avisen Danmark 14. marts 2020.
- Schanz, Elsebeth Aasted: Plakatkrigen påvirkede de vaklende vælgere op til genforeningen, kronik i Altinget 16. juni 2020.
- Schanz, Elsebeth Aasted: The Danish Poster Museum. Home to a world of posters, i Vintage Poster issue 2, 2019, side 34-45.
- Thelle, Mikkel: Urbanisering og byudvikling i Danmark – sådan kom 90 % af befolkningen til at bo i byen. Filmforelæsning, Open Online Course i danmarkshistorie, danmarkshistorien.dk, Aarhus Universitet, 2020.
- Thelle, Mikkel: Byens historier, i Historielærerforeningens Noter nr. 226, 2020.
- Thelle, Mikkel: Modern Urbanisation, i Routledge Handbook of Urban Mobilities, Routledge 2020, side 23-30.
- Thelle, Mikkel og Mikkel Leth Jespersen (red.): Land og by på tværs 1000-1800. Festskrift til Bjørn Poulsen, Dansk Center for Byhisto-

rie, 2020, 574 sider.

Thelle, Mikkel og Mikkel Leth Jespersen: Indledning – på tværs af by og land 1000-1800, i Land og by på tværs. Festskrift til Bjørn Poulsen, 2020, side 19-34.

Thelle, Mikkel: Stofskifte under tryk: Vandets infrastruktur og rum i København, i TEMP - tidsskrift for historie, bd. 9, nr. 18, 2019, side 79-96.

Thelle, Mikkel: The Invisible Region, i Tom Nielsen og Boris Brorman Jensen (red.): East Jutland Million-City. Aarhus, 2019.

Thelle, Mikkel: Åbning til den moderne verden, i Paul Fischer: Byen i det bedste lys, Københavns Museum 2020, side 72-79.

Thelle, Mikkel, Sarah Brudler, Karsten Arnbjerg-Nielsen, Camilla Bitsch, Emma Barnhøj Jeppesen, Mikkel Thelle og Martin Rygaard: Urban Nutrient Emissions in Denmark in the Year 1900, i Water (Schweiz), bd. 12, 2020, artikel nr. 789.

Thelle, Mikkel, Michael Dupont, Søren Bitsch Christensen, Lars Nilsson: Byhistorisk mosaik: festskrift til Jørgen Mikkelsen i anledning af hans 60-års fødselsdag, Samfundet for Dansk Genealogi og Personhistorie, 2019, 342 sider.

Vestergaard, Anna Wowk: Julen varer, så længe øllet rækker, kronik i Politiken 7. december 2019.

Vestergaard, Anna Wowk: Anderledes sommer giver os mulighed for at genbesøge gamle ferieformer, kronik i Kristeligt Dagblad 6. juli 2020.

Den Gamle Bys blogs

Thomas Bloch Ravn: 12 blogindlæg

Martin Brandt Djupdræt: 4 blogindlæg

Lisbeth Skjernov: 2 blogindlæg

Tove Engelhardt Mathiassen: 3 blogindlæg

Mette Ernst Andersen: 1 blogindlæg

Anna Wowk Vestergaard: 1 blogindlæg

Maria Juul Pedersen: 1 blogindlæg

Dansk Center for Byhistorie: 5 blogindlæg

Hverv

Den Gamle Bys personale er medlem af mange bestyrelser, ligesom mange også indgår i universiteternes censorkorps. Nedenfor nævnes nogle af de væsentligste sammenhænge.

Museumsdirektør Thomas Bloch Ravn er formand for bestyrelsen af Dansk Center for Byhistorie og næstformand i Aarhus' Byhistoriske Fond. Thomas Bloch Ravn er endvidere bestyrelsesmedlem i Enigma – museum for post, tele og kommunikation, Museum Ovar-taci samt Clay – Keramikmuseum Danmark. Thomas Bloch Ravn er ligeledes demensambassadør i Aarhus og medlem af styregruppen for bogserien 100 danmarkshistorier, ligesom han deltager i advisory board for Musikhuset Aarhus.

Overinspektør Martin Brandt Djupdræt er medlem af bestyrelsen for Aarhus Sommeropera, censor i museologi ved Aarhus Universitet og medlem af Arbejdermuseets rådgivende panel.

Chef for Levende Historie Berit Guldmann Andersen er medlem af bestyrelsen for Historisk Samfund for Århus Stift.

Museumsinspektør Elsebeth Aasted Schanz er censor ved Institut for Æstetiske Fag, afdelingen for Dramaturgi, Aarhus Universitet og ved Institut for Kunsthistorie og Teatervidenskab på Københavns Universitet. Online jurymedlem i organisationen Poster for Tomorrow. Medlem af The V&A Posters Network, London.

Museumsinspektør Tove Engelhardt Mathiasen er projektleder på textilnet.dk. Hun er medlem af CIETA, Centre International d'Etude des Textiles Anciens. Hun er medlem af The Advisory Board for Magasin du Nord Museum, sidder i redaktionsudvalget for tidsskriftet Skalk og er Danmarks ambassadør for The Attingham Society.

Museumsinspektør Anneken Appel Laursen er medlem af det lokale Kulturmiljøråd for Aarhus Kommune og medlem af censorkorpset for historie.

Museumsinspektør Kitt Boding-Jensen er bestyrelsesformand for Galleri Image og medlem af bestyrelsen for Landsforeningen til Bevarening af Film og Foto. Medarbejderrepræsentant i Den Gamle Bys bestyrelse. Desuden national repræsentant for European Museum Academy.

Museumsinspektør Lisbeth Skjernov er bestyrelsesmedlem i Dansk Komité for Byhistorie.

Museumsinspektør Anna Wowk Vestergaard er medlem af censorkorpset for historie.

Museumsinspektør Erik Nellemann Nielsen er Den Gamle Bys re-

præsentant i pilotprojektet National koordinering af samlingsvaretagelse vedrørende arbejder- og industrikultur.

Leder af aktørteamet Henning Lindberg er formand for Nordisk Museumsforbund/Danmark.

Leder af bevaringsafdelingen Karen Woer er styregruppemedlem for Dragt- og tekstilnetværket og medlem af redaktionen for Dragtjournalen.

Den Gamle Bys bestyrelse

Formand for Den Gamle Bys bestyrelse er direktør Peter Kjær, som sammen med næstformand, rektor for Folkeuniversitetet i Aarhus Sten Tiedemann, og administrerende direktør Thomas Jensen udgør museets forretningsudvalg.

Derudover består bestyrelsen af dekan for Arts ved Aarhus Universitet Johnny Laursen, formand for LO-Aarhus Kresten Vendelboe, forhenværende formand for Aarhus Haandværkerforening, malermester Søren Dyhr, formand for Erhverv Aarhus, direktør Terje Vammen, folketingsmedlem Bertel Haarder, udpeget af Aarhus Byråd, formand for Socialdemokratiet i Aarhus Morten Pless, udpeget af Aarhus Byråd, formand for kommunekontaktrådet i Region Midtjylland, borgmester i Randers Torben Hansen, formand for regionsrådet i Region Midtjylland Anders Kühnau og museumsinspektør Kitt Boding-Jensen, som er repræsentant for Den Gamle Bys personale.

Personale

Museumsdirektør er mag.art. Thomas Bloch Ravn. Han leder Den Gamle By sammen med en chefgruppe bestående af vicedirektør, cand.phil. Allan Leth Frandsen, administrationschef Henning Kjærgaard, bygningschef, arkitekt MAA Niels Meyer, overinspektør, cand. mag. Martin Brandt Djupdræt, chef for Levende Historie, cand.mag. Berit Guldmann Andersen, service- og teknikchef Rasmus Kjellerup Lassen, restaurationschef Lis la Cour Fisker, personalechef, cand. mag. Mette Dimes Høeberg og kommunikationschef cand.merc. Lars Vesterlykkegaard.

Herudover refererer følgende til direktøren: direktionssekretær Pernille Bruun og leder af Dansk Center for Byhistorie, lektor, ph.d. Mikkel Thelle. Se i øvrigt side 78-82 om Dansk Center for Byhistorie. Også det tværorganisatoriske team for salg og værtsskab refererer til direktøren. Teamet består af museumsinspektør Kitt Boding-

Jensen, direktionssekretær Pernille Bruun og rengøringsleder Lotte Bonde Blichfeldt.

Vicedirektør Allan Leth Frandsen leder Den Gamle Bys sekretariat for museets store projekter. Projektkoordinator er museumsinspektør, cand.mag. Anna Wowk Vestergaard. Derudover er tilknyttet museumsinspektør, cand.mag. Erik Nellemann Nielsen samt projektmedarbejderne cand.mag. Mette Andersen og cand.mag. Peter Bjerrum. Endelig er der til afdelingen tilknyttet museumsassistenterne Rikke Hartmann Andreasen, Trine Vindevoghel, Ditte Hjort Rasmussen, Karen Holst Rasmussen og Ulla Hansen.

Administrationschef Henning Kjærgaard er ansvarlig for økonomi samt IT og sikring og billetsalg og reception.

Økonomifunktionen består af Aase Back Kjeldsen, Marianne Skov Vitved, Merete T. Lantz, Lene Frederiksen, Jeanette Lauritzen, Camille Normann Brix, Anne Grethe Holm Nielsen, Jane Charlotte Brahe, Esther Kruse Due Holm, Kathrine Guldager Lund og Jesper Hvid Kongaa.

Den Gamle Bys IT- og sikringsafdeling ledes af tekniker Ole Bojesen. I afdelingen er ansat Ludvig K. Egtved, Christoffer Rasmussen, Jann Pedersen, Tommy Sørensen Møller og Jesper Langberg Olesen.

Billetsalg og reception ledes af afdelingsleder Allan Arve Vesterbæk. I afdelingen er ansat Frederik K. Veis, Natalie Isabella Jensen og Annette B. Eskildsen. Derudover er beskæftiget et større antal timelønnede medarbejdere til billetsalg og publikumsfunktioner.

Personalechef Mette Dimes Høeberg er ansvarlig for personalefunktionen og assisteres af cand.mag. Camille Normann Brix, som varetager en stilling, der deles med personale- og økonomifunktionen. Endvidere refererer frivilligkoordinator, cand.mag. Natalie Isabella Jensen til personalechefen.

Kommunikationschef Lars Vesterlykkegaard er ansvarlig for kommunikation og marketing. Kommunikationsafdelingen består af marketingansvarlig Søren Honoré, grafiker Rikke Gormsen og kommunikationskonsulent Jakob Worm Bisfort samt assistenterne Anne Fuglsang, Kamma Mogensen og Gitte Hougaard.

Overinspektør Martin Brandt Djupdræt har ansvaret for Den Gamle Bys samlinger, formidling, bevaring og bibliotek. Med reference til overinspektøren er ansat museumsinspektørerne cand.mag. Kitt Boding-Jensen, cand.mag. Connie Jantzen, cand.mag. Anneken Appel Laursen, cand.mag. Lisbeth Skjernov, cand.mag. Christian Rasmussen, cand.mag. Søren Tange Rasmussen, cand.phil. Tove Engelhardt Mathiassen og ph.d. Elsebeth Aasted Schanz. Endvidere er i

afdelingen ansat registrator Ole Hove samt museumsassistenterne Jane Maj-Britt Brügger, Lorents Larsen, Mette Kvarning, Sanne Staal Guldholt, Lone Engelbrecht og arkivmedarbejder Susanne Mikkelsen. I løbet af året har en række studerende også være tilknyttet afdelingen i forbindelse med praktikophold og særlige opgaver. Som leder af Dansk Plakatumuseum har Elsebeth Aasted Schanz i sin stab akademisk medarbejder Line Fogh Sørensen og museumsassistent Thomas Næser.

Som leder af Besættelsesmuseet er Søren Tange Rasmussen ansvarlig for en større gruppe frivillige og timelønnede medarbejdere.

Anne-Grete Roed Jensen er Den Gamle Bys bibliotekar og har samtidig ansvaret for Klub Den Gamle By.

Bevaringsafdelingen ledes af cand.scient.cons. Karen Woer. Afdelingen består derudover af cand.scient.cons. Nynne Raunsgaard Sethia, møbelkonservator Torsten Meinert Johnsen, malerikonserveringstekniker Naja Hølvig Mikkelsen, kulturhistorisk konserveringstekniker Gitte Sørig Thomsen, bach.scient.cons. Thea Kaas Holm, konserveringsassistent Kari Helene Berg og magasinmedarbejder Anker Østergård Kristensen. Desuden består afdelingen også af museumsrengøringsteamet, som består af assistenterne Liselotte Petersen, Una Hylleberg Ejby og Verónica Moreno Maldonado.

Bygningschef Niels Meyer har ansvaret for Den Gamle Bys tegnestue, håndværkere og udstillingsafdeling. På Den Gamle Bys tegnestue er ansat arkitekt MAA Jonas Rump Nielsen, bygningsarkæolog, cand.mag. Erik Bjerre Fisker, bygningskonstruktør Martin Sommer, museumsassistent Solveig Kirstine Kristensen, byggetekniker René Duhn Gotthardsen Scarpa og træhåndværker Lars Ørbæk Laursen.

Museets udstillingsafdeling ledes af scenograf og møbelsnedker Tine Scharling Thomsen. Ansatte er udstillingsteknikerne Kurt Edelhardt Eriksen, Mikkel Bødker Lüders, Flemming Enevoldsen, Jonas Kongsbach, Niels Damsgaard-Sørensen, Kristian Glenhammer Rehder og Jonathan Moskowitz Stockholm, grafikerne Frank Pedersen, Henrik Nøhr Mikkelsen og Charlotte Tommerup Clausen samt udstillingsassistent Karen Margrethe Jensen.

Malerafdelingen ledes af formand Torsten Lykke Nielsen. I afdelingen er ansat malersvendene Ditte Marie Skjødt, Dorte Kristensen, Anton Bo Stefansen og Kent Overby Stück.

Murerafdelingen ledes af formand Hans Bendix Weiss. I afdelingen er ansat murersvendene Bjarne Andersen, Carl-Henrik Vammen, Erik Hansen, Lars Fabricius, Henrik Dalgaard Nielsen og Henrik Olm Jakobsen samt murerarbejdsmændene Henrik Blegvad og Niels

Kure Jensen. Derudover brolægger John Nielsen og murerlærling Ole Kåre Schmidt.

Tømrerafdelingen ledes af formand Ejvind Maltesen, der 27. marts 2020 kunne fejre sit 25-års jubilæum i Den Gamle By. I afdelingen er ansat svendene Christina Veinholt Jensen, Lasse Ebbe Ebbesen, Rasmus Vinther, Thomas Bortal, Tommy Ravnsbæk og Christian Rønne Larsen.

Smedeafdelingen ledes af museumssmed Johannes Bengtson Copmann. Afdelingen består endvidere af smed Bjarne Maj og blikkenslagerne Thomas Skødeberg Vedel og Jørn Brøndberg samt låsesmed Jesper Nørgaard Nielsen.

Chef for Levende Historie Berit Guldmann Andersen har ansvaret for aktørteam, undervisningsteam, butiksteam, skræddersal og aktiviteter.

Lærer, PD Henning Lindberg leder aktørteamet, og lærer, PD Marianne Bager leder undervisningsteamet, som også inkluderer museets rundvisere. Til de to afdelinger er knyttet museumsassistenterne Birgitte Damkjær, Lotte Kofod, Linda Andersen Fog, Jens Kristian Boll og Bodil Hansen – tillige skuespiller Mikkel Stubbe Teglbjærg.

Butiksteamet står butiksleder Klaus Koldsgaard for. Derudover er ansat indkøber Bente Snedker, lagermedhjælper Hanne Philippon Christensen og butiksassistenten Thomas Skovhøj og Jeanette Andersen.

Skræddersalen ledes af skrædder Berith Ann Christensen. Teamet består derudover af skrædderne Feline Ruby Schiøtz og Stefan Carlsen og museumsassistenterne Connie Hoffmann og Birgit Vestbo Lund.

Museets aktiviteter varetages af programkoordinator Lone Rønn Engelbrecht. Afdelingen suppleres af et større antal børne- og voksenfrivillige, timelønnede medarbejdere, og over året er der kortvarige projektansættelser.

Teknik- og servicechef Rasmus Kjellerup Lassen er leder af teknisk afdeling samt gartner-, rengørings- og serviceafdelingen. Teknisk afdeling består af elektriker Svend Lassen, ventilationstekniker Henrik Bavnild Jensen og maskinmester Jens Jagd Jeppesen.

I gartnerafdelingen er Gitte Kidmose Røn formand, og souschef er Mikkel Thoft Madsen. Afdelingen består i øvrigt af gartner Astrid Steffensen, gartnermedhjælperne Frank Kristensen og Asger Koller Mønster og assistent Laurits Nørgaard Petersen.

Rengøringsafdelingen ledes af Lotte Bonde Blichfeldt. Med sig har hun rengøringspersonalet Lene Dalgaard, Karsten Nielsen, Thue

Lind Steffensen, Anders Jensen, Birgit Solborg Bendtsen, Charlotte Lauring Nielsen, Ejvin Jæger Iversen, Kim Pappé Andersen, Bettina Guldager Andersen, Brita Pedersen, Gitte Bjerring Brandstrup, Grethe Dalmose Nielsen, Helle Skovbjerg Jensen, Søren Rasmussen og rengøringskoordinator Jane Heiborg Johansen. Rengøringsafdelingen suppleres i højsæsonerne med timelønnede medarbejdere.

Serviceafdelingen består af servicekoordinator Helle Vester Jensen og servicevagterne Allan Johansen, Søren Laurvig, Michael Haugan og Jonna Elsborg. Derudover er ansat serviceassistenterne Jan Olsen, Dan Christensen, Rene Christensen, Brian Hansen, Tommy Nielsen og Per Ammitzbøl Sørensen.

Den Gamle Bys restaurationsområde Mad og Drikke ledes af restaurationschef Lis la Cour Fisker. Hun har en fast stab af kokke, bagere, serveringspersonale og arrangementsmedarbejdere med sig på holdet. Køkkenchef er kok Anders Fisker. Derudover kokkene Martin Tranekær Bøgsted, Anne Kathrine Gundestrup, Carol H. Dixon, Lukas Løvbjerg og kokkeelev Rasmus Svane Hansen. Anne Kathrine Vindvad Kristensen er restaurantleder af Gæstgivergården og museets øvrige spisesteder. I bageriet er ansat bager Lars Jensen og konditor Kent Njoroge Berthelsen.

Selskabsarrangementer bestilles via bookingmedarbejder Steven Farup Revsholm. Arrangementsansvarlig Lehna Pertou og arrangementsassistenterne Gry Ekenberg og Mie Lomholt Schou koordinerer alle arrangementer i samarbejde med restaurationsassistent Tina Jønsson. Restaurationsområdet suppleres af et stort antal timelønnede medarbejdere.

I forbindelse med reduktion af medarbejdere per 31. august 2020 fratræder berørte medarbejdere deres stillinger i perioden fra udgangen af november 2020 til udgangen af februar 2021. De opsagte medarbejdere er medtaget på årets personaleliste.

Sidst, men ikke mindst, skal nævnes museets 280 frivillige medarbejdere. De frivillige er fordelt på mange afdelinger, hvor de med ildhu og viden løser opgaver, Den Gamle By ellers ikke kan løfte. Staben af frivillige består blandt andet af et bryggerlav, et radiolav, et knallertlav, et telefonlav, et værtshuslav, et slagterlav, et træhåndværkslav og en gruppe børneaktører, Besættelsesmuseets frivillige samt en række individuelle frivillige, der formidler de historiske huse, værksteder og butikker samt hjælper med registrering, undersøgelser, klargøring af genstande, praktiske gøremål og produktion af beklædningsdele til museets aktører.

Sponsorer

Hovedsponsor

Jyllands-Posten
Grøndalsvej 3
8260 Viby J

Arrangementssponsorer

A. Enggaard A/S
Ceresbyen 64
8000 Aarhus C

Danske Bank
Jægergårdsgade 101 B
8000 Aarhus C

STARK Aarhus
Daugbjergvej 18
8000 Aarhus C

Produktsponsorer

A.C. Perchs Thehandel
Volden 3
8000 Aarhus C

Te

Become
Sønderskovvej 7
8520 Lystrup

Online forretningsudvikling

Brille Galleriet
Rosengade 16
8000 Aarhus C

Glas til historiske briller

Carlo Gavazzi Handel A/S Over Hadstenvej 40 8370 Hadsten	Dupline-komponenter til intelligente bygnings- installationer
KEN Storkøkken A/S Runetoften 15-17 8210 Aarhus V	Køkkeninventar/service
Peter Larsen Kaffe A/S Ærøvej 15-17 8800 Viborg	Kaffe
PostNord Hedegaardsvej 88 2300 København S	Posthusets drift
Rambøll Danmark A/S Olof Palmes Allé 22 8200 Aarhus N	3D-opmåling/-scanning
Siemens A/S Building Technologies Bredskifte Allé 15 8210 Aarhus V	Installation, servicering og vedligeholdelse af Den Gamle Bys sikringssystemer
Steff-Houlberg TULIP FOOD COMPANY A/S Tulipvej 1 8940 Randers SV	Udlån af pølsevogn
VOLA A/S Lunavej 2 8700 Horsens	VOLA produkter

Hussponsorer

BDO Statsautoriseret
revisionsaktieselskab
Kystvejen 29
8000 Aarhus C

Aalborggården,
Stenhuset

BDO Statsautoriseret
revisionsaktieselskab
Kystvejen 29
8000 Aarhus C

Sadelmagerens Hus

BioMar Group A/S
Værkmestergade 25, 6.
8000 Aarhus C

Købmandsgården 1864

Boghandlerforeningen
Børsen
1217 København K

Boghandlen

CAC Fonden
Sintrupvej 12
8220 Brabrand

Helsingør Theater

CAC Fonden
Sintrupvej 12
8220 Brabrand

Møntmestergården

Danske Guldsmide og Urmagere
Frederiksholms Kanal 30 5A, 1. sal
1220 København K

Guld-, sølv- og ursamlingerne

EL:CON GRUPPEN A/S
Ryhavevej 50
8210 Aarhus V

Svendborghuset

Forskningsfondens
Ejendomsselskab A/S
Finlandsgade 14
8200 Aarhus N

Apoteket

Gorrissen Federspiel Silkeborgvej 2 8000 Aarhus C	Hobrohuset
GRUNDFOS Holding A/S Poul Due Jensens Vej 7 8850 Bjerringbro	Vandmøllen
Meyerdonation Stokagervej 23 8240 Risskov	Randershuset
OK a.m.b.a. Åhave Park Vej 11 8260 Viby J	Sønderborghuset, Havbogade 29
SCANDINAVIAN TOBACCO GROUP'S GAVEFOND Sankt Annæ Plads 13, st.th. 1250 København K	Tobaksspinderiet og tobaksladen
Spar Nord Fonden Hadsundvej 20, 1. sal 9000 Aalborg	Aalborggård, Grotumfløjen
STARK Aarhus Daugbjergvej 18 8000 Aarhus C	Aarhus Mølle, kostald og hestestald
STARK Aarhus Daugbjergvej 18 8000 Aarhus C	Teglværksladen
Steff-Houlberg TULIP FOOD COMPANY A/S Tulipvej 1 8940 Randers SV	Musiktribunen ved Traktørstedet
Stibo A/S Axel Kiers Vej 11 8270 Højbjerg	Bogtrykkeriet

Støtteforeningen FHH Skæring Hedevej 190 8250 Egå	Toldboden
Aarhusianske Haandværkerlaug Aarhus Haandværkerforening Hack Kampmanns Plads 2, Dokk1 8000 Aarhus C	Lille Rosengården
Aarhusianske Haandværkerlaug Aarhus Haandværkerforening Hack Kampmanns Plads 2, Dokk1 8000 Aarhus C	Haderslevhusene
Aarhus og Omegns Biavlerforening Knudevejen 20, Edslev 8362 Hørning	Bistaderne
Aarhus Oliefabriks Fond for almene Formål Tomsagervej 2 8230 Åbyhøj	Stampemøllen
Aarhus Stiftstidendes Fond Hans Broges Gade 2 8100 Aarhus C	Borgmestergården

MEDLEMSFORDELE VED KLUB DEN GAMLE BY

Som medlem af Klub Den Gamle By støtter du arbejdet med at bevare historien og gøre den relevant. Samtidig er der en lang række medlemsfordele. For eksempel særlige rundvisninger og introduktioner til udstillinger og tilbud om tidlig tilmelding til specialarrangementer med begrænset deltagerantal. Derudover er der rabat i Den Gamle Bys butikker og restauranter og ved besøg på en række museer og oplevelser i Danmark, ligesom der også er gratis adgang til de syv vigtigste frilandsmuseer i Skandinavien.

Helt særlige tilbud i 2021 er Den Gamle Bys nye, spændende påskefortælling og temaet om kaffens historie i Danmark.

Information om medlemsfordele og tilbud kan findes på Den Gamle Bys hjemmeside – dengamleby.dk/klub – ligesom der er løbende opdatering via Den Gamle Bys nyhedsbrev. Tilmelding til nyhedsbrevet kan ske på dengamleby.dk

